

**V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

PETRA ČERTANC

**POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH: PRIMER
HRVAŠKIH IN SLOVENSKIH DNEVNIH ČASOPISOV**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

PETRA ČERTANC

Mentorica: Izr. prof. dr. MELITA POLER KOVAČIČ

**POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH: PRIMER
HRVAŠKIH IN SLOVENSКИH DNEVNIH ČASOPISOV**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2007

Mama in tata!

Hvala, ker sta vedno znala prepoznati moje želje in mi z neomajanim zaupanjem in trdno podporo pomagala, da jih uresničim.

Hvala vsem, ki so mi ob študijski poti stali ob strani, posebej mentorici izr. prof. dr. Meliti Poler Kovačič, ki je s svojimi strokovnimi nasveti usmerjala nastanek tega diplomskega dela.

POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH: PRIMER HRVAŠKIH IN SLOVENSkih DNEVNIH ČASOPISOV

Kronika je po pomembnosti vedno bila za političnimi novicami iz domovine in sveta, zmeraj pa je vzbujala veliko zanimanje pri bralcih. Prometne nesreče so posebna kategorija, ki na straneh kronike zasedajo veliko prostora. Različni mediji pa o njih poročajo na različne načine. V tej diplomski nalogi smo se posvetili analizi poročanja o prometnih nesrečah v hrvaškem in slovenskem dnevnem tisku. Čeprav je pravica do zasebnosti opredeljena v različnih dokumentih, je vdor v to sfero še vedno zelo pogost. Smernice za novinarsko delovanje so zapisane v etičnih kodeksih, vendar jih novinarji velikokrat ne upoštevajo, kajti zgolj kodeks ni dovolj za etično ravnanje novinarja. Osredotočili smo se na razkrivanje identitete udeležencev nesreč in njihovih družin, na vdor v njihovo zasebnost, na navajanje virov in točnost informacij ter na objavljene fotografije s kraja nesreče in iz družinskega albuma. Analizirani časopisi imajo tudi svoja nepisana pravila za poročanje o prometnih nesrečah. Nekateri identiteto umrle osebe zmeraj razkrijejo, drugi pa praviloma objavljajo le začetnici imena in priimka. Ključne besede: novinarstvo, hrvaški tisk, slovenski tisk, prometne nesreče.

REPORTING ABOUT CAR ACCIDENT: CROATIAN AND SLOVENIAN DAILIES

In order of significance, accident reports have always been behind internal and foreign political news, but on the other hand they have always attracted the interest of many readers. Traffic accidents are a special category of such reporting, which take a lot of space on the pages, reserved for crimes and accidents. But reporting about them differs depending on media. In this thesis we have devoted attention on analysis of traffic accident reporting in Croatian and Slovenian dailies. Although one's right to privacy is defined in various documents, invasions are very frequent. Guidelines for journalist's work are set in ethical codes, but unfortunately, often journalists do not take them into account. Just a written ethical code isn't enough to guarantee ethical behaviour. We devote our attention to the issue of the disclosure of accident victims' and family members' identities, invasion of privacy, revealing of journalist's sources, accuracy of reported information and the publishing of photographs from scene of the accident and family albums. Some dailies have their own unwritten standards for reporting on traffic accidents. Some of them consistently publish the identity of victims; the others for instance publish only their initials.

Key words: Journalism, Croatian press, Slovenian press, car accident

KAZALO:

UVOD	7
1. ZASEBNO	9
1. 1 Pravica do zasebnosti	11
1. 2 Etični vidik zasebnosti	14
2. JAVNO	16
2. 1 Pravica do obveščnosti	17
3. KOLIZIJA MED PRAVICO DO ZASEBNOSTI IN PRAVICO DO OBVEŠČENOSTI	19
3. 1 Dayev model moralnega odločanja	20
4. ETIČNI KODEKSI	24
4. 1 Kodeks novinarjev Slovenije	27
4. 2 Kodeks hrvaških novinarjev	28
5. POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH	29
5.1 Vdor v zasebnost žrtve, osumljenca ter njihovih družine in bližnjih.....	31
5.2 Navajanje virov in točnost podanih informacij	33
5.3 Fotografije	35
5.3.1 Fotografije s kraja nesreče	35
5.3.2 Fotografije iz družinskega albuma	37
6. ANALIZA PRISPEVKOV	39
6.1 Raziskovalni načrt	39
6. 2 Hrvaški tisk	39
6.2.1 Večernji list	40
6.2.2 Jutarnji list	45
6.2.2 Sklep	50
6.3 Slovenski tisk	51
6.3.1 Delo	52
6.3.2 Slovenske novice	56
6.3.3 Sklep	60
7. Analiza prispevka »Odšla je ljubezen moja« po Dayevem modelu	61
ZAKLJUČEK	66
LITERATURA	70

PRILOGA A: prispevek »Odšla je ljubezen moja«	74
PRILOGA B: pogovor z novinarko Večernjaga lista Ivano Jakelić	76
PRILOGA C: pogovor z novinarjem Slovenskih novic Boštjanom Celcom	78

UVOD

Svet, ki nas obdaja, je kompleksen in poln dogodkov. Vsega nikoli ne bomo vedeli, vendar vseeno želimo biti čim bolj informirani, želimo razumeti in vedeti čim več. Ključno vlogo pri obveščanju igrajo množični mediji. »Množična občila s kamerami, magnetofonom in mikrofoni, fotografskimi aparati in računalniki razdrobljene dele kaotičnega sveta sestavljajo v celoto – v prostor za nas /.../ gledamo srečanja državnikov na vrhu, poslušamo papeža, medijske zvezde se slačijo pred našimi očmi ... vesolje se krči v prostor, ki ga obvladamo« (Košir 1996: 21). To, česar v medijih ni, za večino tudi ne obstaja.

Kronika je po pomembnosti v časopisih zmeraj bila v ozadju. Za političnimi novicami iz Slovenije in sveta, pa vendar je zmeraj vzbujala zanimanje pri bralcih. Obstaja množica razlogov, ali in zakaj objaviti takšne teme, kot so samomori in nesreče, in do kod pri tem lahko segamo? Kje so meje? Kdaj in ali sploh objaviti ime in priimek žrtve, fotografije s kraja nesreče, podrobnosti iz življenja žrtev in udeležencev nesreče?

Če poskušamo odgovoriti na zgoraj zastavljena vprašanja, se bomo velikokrat znašli v konfliktu dveh vrednot. Na eni strani je pravica javnosti do obveščenosti, na drugi pa zaščita zasebnosti.

Glede na to, da sem se šolala tako na Hrvaškem kot v Sloveniji, sta mi blizu oba medijska trga. Zato me je posebej zanimalo, kako se poročanja o tako občutljivi temi, kot so prometne nesreče, lotevajo hrvaški mediji in kako slovenski. Na začetku naloge bomo opredelili temeljne pojme, tj. zasebnost, javnost in kolizijo med njima. Vdor v zasebnost, kar je pogosta kršitev pri poročanju o teh temah, uravnavajo tudi različni mednarodni in domači pravni akti, vendar se bomo v tej nalogi osredotočili na etiko. Obdelali bomo tako hrvaški kot tudi slovenski etični kodeksi in poskušali ugotoviti, ali se ga novinarji pri pisanju in mediji pri objavi držijo. Udeleženci nesreč običajno niso javne osebnosti in kot take imajo še večjo pravico do zaščite zasebnosti.

Vodilo večine medijev je dobiček. Tržno naravnano novinarstvo bralcem podaja tisto, kar si domnevno želijo, ne glede na kakovost, zato prihaja do tabloidizacije novinarstva. Novinarjeva obveznost pogosto ni zadostiti »pravici javnosti do čim boljše obveščенosti, ampak pridobivati čim večje dobičke za medijskega lastnika in druge pomembne nosilce ekonomske moči ter oblasti« (Poler Kovačič 2004: 8).

Analize poročanja se bomo lotili na vzorcu besedil dveh hrvaških in dveh slovenskih časnikov: Jutarnjega lista in Večernjega lista, ki sta med najbolj braniimi dnevnimi časopisi na Hrvaškem, ter Dela in Slovenskih novic, ki sta najmočnejša dnevna časopisa v Sloveniji (Mediana 2006/01 – 2005/02).

Novinarske prispevke bomo analizirali v času enega meseca, in sicer od 1. oktobra 2006 do 2. novembra 2006, ter na ta način poskušali ugotoviti, kakšno prakso pri poročanju o prometnih nesrečah imajo hrvaški in kakšno slovenski časopisi. Analize se bomo lotili s kvalitativno metodo. Posebej se bomo osredotočili na objavo identitete žrtve in drugih udeležencev nesreče, raziskali bomo, kdo so novinarjevi viri informacij, kako so navedeni, ali novinarji objavljajo točne in preverjene informacije ali le govorice.

Bolj podrobno, po Dayevem modelu moralnega presojanja, se bomo lotili analize prispevka »Odšla je ljubezen moja«, ki je bil objavljen 2. novembra 2006 v hrvaškem Večernjem listu. Prispevek je dober primer za ponazoritev, kako s fotografijami, citati in bolečino drugega ustvariti visoko empatijo in na ta način doseči, da se bralčevo oko ustavi prav na tej strani. Je vablјiv, vendar, ali je hkrati tudi etičen?

Ljudje imajo izbiro, ali in kaj bodo brali. Vprašanje je le, ali jim mediji sploh ponujajo še kaj drugega kot tisto, kar se dobro prodaja.

1. ZASEBNO

Ko govorimo o zasebnosti v povezavi z novinarstvom, je to področje zagotovo eno tistih, ki je sprožilo neštete in neskončne debate. Čeprav je pravica do zasebnosti varovana s številnimi etični kodeksi in pravnimi akti, je vdor v to sfero še vedno zelo pogost. Kaj pravzaprav je zasebnost?

Rovšek (2005: 60) zasebno sfero definira kot vmesno področje med intimno sfero kot najbolj varovano na eni strani in javno sfero kot njenim nasprotjem. Razlikuje dve zasebni sferi: 1. zasebno sfera znotraj štirih sten doma, 2. zasebno sfera v območju t. i. zunanjega sveta. Vdor v zasebnost je, po njegovem mnenju, mogoč edino v primeru, ko to opravičuje interes javnosti ali legitimni interes drugih. Šinkovec pa trdi, da »javnega interesa ni, če poročanje ni etično, zlasti, če se nanaša na intimno sfero« (Šinkovec 1996: 903). Lahko torej sklepamo, da eno izključuje drugo oz. da neetično in senzacionalistično poročanje a priori ne more biti v javnem interesu.

Rovšek (2005: 42) poudarja, da se v »strokovni literaturi poleg zasebnosti in pravice do zasebnosti uporablja tudi termin »osebnostne pravice«. Zasebnost je nekaj, kaj naj bi nam bilo neodtujljivo, sfera, v katero nihče brez našega dovoljenja ne bi smel vstopati. Šinkovec za zasebno področje šteje »dogajanje v družini in stanovanju (hiši), poseg v zasebno sfero pa je po njegovem mnenju praviloma dovoljen le s soglasjem prizadetega« (Šinkovec 1996: 903).

Belsey razlikuje tri tipe zasebnosti (Belsey 1992: 83):

1. TELESNA ALI FIZIČNA ZASEBNOST

Zagotavlja fizični prostor, v katerem lahko človek živi, deluje in se giblje svobodno, neomejevan od fizičnih vdorov drugih ljudi, kot so preveč neposredna bližina, telesni stik ali dotikanje, in ločen od opazovanja drugih ljudi (z očmi, kamero ali kakorkoli drugače).

2. MENTALNA ALI KOMUNIKACIJSKA ZASEBNOST

Osebi omogoča, da je sama s svojimi misli, občutki, željami in hrepenenji, da jih ohrani pred tiskanimi in elektronskimi zapisi in da jih posreduje le izbranim ljudem, svobodno od prisluškovanja, nadlegovanja in drugih oblik psihološkega vdora.

3. INFORMACIJSKA ZASEBNOST

Zagotavlja zaščito osebnih podatkov v zbirkah javnih in zasebnih organizacij in preprečuje njihovo razkritje pred drugimi. Gre za informacije o bančnih računih, vračilu dohodnine, kreditih, zavarovanju, izobraževanju, zaposlitvi in zdravju.

Ker bomo v tej diplomski nalogi govorili o poročanju o prometnih nesrečah, se bomo osredotočili predvsem na prvi dve opredelitvi. Ta dva tipa zasebnosti se v našem primeru nanašata na žrtve nesreč, svojce in prijatelje udeležencev v nesreči. Zasebnost se v primeru nesreče nanaša na »imena, družinsko življenje, fotografije iz družinskih albumov, na premoženje, skratka na stvari, ki se tičejo posameznikove družine. Zasebnost se v tem primeru povezuje s pravico do duševne integritete in pravico do časti in dobrega imena« (Golob 2003: 6).

1.1 Pravica do zasebnosti

Občutljivo področje zasebne sfere je varovano s številnimi dokumenti, ki prepovedujejo neutemeljen vdor v človekovo zasebnost. Ta pravica je človeku prirojena, je nedotakljiva in absolutna.

Povprečni posameznik ne potrebuje pravnega znanja o pravici do zasebnosti, da ve, da je prizadet, če mu tajno sledijo ali ga snemajo, če mu berejo osebni dnevnik ali širijo informacije iz njegovega zasebnega ali družinskega življenja. Posameznik je še posebno prizadet in tudi nemočen, če take posege izvaja oblast. Pravica do zasebnosti ima tudi izvor v človekovemu dostojanstvu kot 'praviru' vseh človekovih pravic (Rovšek 2005: 42).

Človekove pravice (med katere spada tudi pravica do zasebnosti) so najstarejše pravice. »Država jih ne more ne podeljevati ne pogojevati, ker pripadajo človeku že samo zaradi dejstva, da je človek. Te pravice pravna teorija označuje kot absolutne pravice, pogosto pa tudi kot univerzalne« (Cvetko 1999: 15).

Pravica do zasebnosti je tema, o kateri se je mnogo pisalo in razpravljalo. Avtorji pa so si enotni glede tega, da veljajo osebne pravice v vsakem primeru brez izjeme in za vsakega. Po mnenju posvetovalne skupščine Evropskega sveta je pravica do zasebnosti:

pravica do lastnega življenja s čim manj vmešavanja. Vključuje zasebno, družinsko in domače življenje, fizično in moralno integriteto, čast in ugled, prepoved prikazovanja človeka v napačni luči, prepoved razkrivanja dejstev, ki niso pomembna in ki posameznika spravljajo v zadrego, prepoved objave zasebnih fotografij brez dovoljenja, varstvo pred razkrivanjem zaupno pridobljenih podatkov (Polajner-Pavčnik 1994: 607).

Številni posamezniki, ki so jim mediji vdrlji v zasebnost, verjetno vedo, da jim je s tem pravica do zasebnosti bila kršena, vendar je mnogo takšnih, ki svoje pravice ne poznajo dovolj dobro in niso seznanjeni s potekom njenega uveljavljanja na sodiščih ali se v to ne podajo zaradi dolgih sodnih postopkov. Večina novinarjev se tega zelo dobro zaveda, zato si verjetno manjše malomarnosti tudi dovolijo.

Pravica do zasebnosti je osebnostna pravica, v kateri se združuje vrsta pravic v zvezi s človekovo osebo in njegovimi osebnimi razmerji. Tako kot druge osebnostne pravice, je osebna in nepremoženjska, trdi Cvetko (1999: 25). Zanj je značilno, da pripada posamezniku kot sestavni del njegove osebnosti.

Pri poročanju o prometnih nesrečah je najpogostejši vdor v mentalni in fizični prostor brez posameznikovega dovoljenja (npr. vstop v stanovanje brez povabila, snemanje, nadlegovanje v trenutkih šoka in izgube). Žaljujoči pogosto pod šokom privolijo k različnim pogovorom, čeprav drugače morda ne bi. Pravno je novinarjevo dejanje včasih nesporno, če je oseba vstop v stanovanje dovolila, etika pa temu nasprotuje. Če oseba pod vplivom šoka ni zmožna treznega razsojanja, bi moral biti novinar še bolj razumevajoč, pozoren na vprašanja, ki jih bo zastavil, in posebej na to, kaj bo objavil. Dostojanstvo osebe ne preneha z njegovo smrtjo. Kovač poudarja, da »ne smemo pozabiti, da je umrli nekoč bil človek« (Kovač v Golob 2003: 8).

Ker gre za pravico, »ki pripada vsakemu človeku in tudi učinkuje proti vsakemu, je treba tako pravico ustrezno zavarovati, zato je pravica do zasebnosti opredeljena v ustavi in zavarovana s kazenskim in civilnopравnim varstvom« (Cvetko 1999: 25).

Pravica do zasebnosti je med drugim opredeljena v:

- Splošni deklaraciji o človekovih pravicah (12. člen)¹
- Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah (17. člen)²
- Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (prvi odstavek 8. člena)³
- Ustavi Republike Slovenije (32., 34., 35., 36., 37., 38., in 39. člen)⁴

---

¹ »Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi.« (12. člen) Splošno deklaracijo o človekovih pravicah je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III).

² »Nikomur se ne sme nihče samovoljno ali nezakonito vmešavati v zasebno življenje, v družino, stanovanje ali dopisovanje ...« (17. člen). Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah je sprejela generalna skupščina Združenih narodov leta 1966, veljati pa je začel 23. marca 1976.

³ »vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja ...« (prvi odstavek 8. člena). Evropska konvencija o človekovih pravicah je bila podpisana 4. novembra 1950 v Rimu, veljati pa je začela 3. septembra 1953. V Sloveniji je začela veljati 28. junija 1994 (Zakon o ratifikaciji Konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah).

⁴ »Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.« (35. člen) »Stanovanje je nedotakljivo. Nihče ne sme brez odločbe sodišča proti

- Ustavi Republike Hrvaške (34., 35., 36., 37. in 38.)⁵

Vdori v zasebnost niso dovolj striktno sankcionirani, zato so v novinarski praksi pogosti. Lahko pričakujemo, »da se bodo pri nas razmere glede spoštovanja zasebnosti v medijih spremenile šele takrat, ko se bo našel junak ali, še bolje, več njih, ki bodo žrtvovali čas, denar in veliko živcev, da bodo uveljavljali poseg v zasebnost pred sodišči. In, ko bodo morali novinarji in založniki za neupravičee posege plačevati visoke odškodnine« (Rovšek 2004: 8).

---

volji stanovalca vstopiti v tuje stanovanje ali v druge tuje prostore, niti jih ne sme preiskovati...« (36. člen) »Zagotovljena je tajnost pisem in drugih občil. Samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi sodišča za določen čas ne upošteva varstvo tajnosti pisem in drugih občil in nedotakljivosti človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države.« (37. člen) »Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon. Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi.« (38. člen)

⁵ »Dom je nedotakljiv. Le sodišče s pisanim nalogom, ki je zakonsko utemeljen lahko odredi, da se dom ali drugi prostor preišče ...« (34. člen) »Vsakem človeku in meščanu se zagotavljata spoštovanje in pravna zaščita njegovega osebnega in družinskega življenja, dostojanstva, ugleda in časti.« (35. člen) »Svoboda in tajnost dopisovanja in drugih občil je zagotovljena in nedotakljiva ...« (36. člen) »Vsakomur je zagotovljena varnost in tajnost osebnih podatkov. Brez privoljenja osebe se osebni podatki lahko zbirajo, predelujejo in uporabljajo le za razmere, ki so določene z zakonom ...« (37. člen) »Zagotovljena je svoboda mišljenja in izražanja misli ...« (38. člen).

1.2 Etični vidik zasebnosti

Niso samo pravni akti tisti, ki ščitijo zasebno sfero, pomembno vlogo igra tudi etika. Polerjeva pravi, da »za vsako odločitev, ki je s pravnega vidika upravičena, še ne moremo reči, da je tudi etično sprejemljiva« (Poler 1997: 215). Novinar lahko pri svojem delu upošteva zakonodajo, to pa še ne pomeni, da je objava prispevka upravičenega z etičnega vidika.

Etika zasebnosti v novinarskem sporočanju je po Dayu povezana s tremi vrednotami (Day 2006: 111):

1. **Spoštovanje osebe kot cilja na sebi:** Avtonomen posameznik je upravičen do dostojanstva, ki ga ne smejo ogroziti slogani kot »ljudje imajo pravico vedeti«. Če je poseg v zasebnost neizogiben, je novinarjev cilj 'zmanjšanje škode'.
2. **Družbena koristnost:** Novinar mora ugotoviti, ali je zasebna informacija bistvena, da bo javnost razumela sporočilo. To načelo kot opravičilo za vdor v zasebnost izloča senzacionalizem, morebitno radovednost, posmeh in voajerizem.
3. **Pravičnost:** Novinar mora presoditi, koliko zasebnosti si neka oseba v določenih okoliščinah resnično zasluži. Javni uslužbenci, ki so obtoženi, da kršijo prisego javnosti, naj bi si v večini okoliščin zaslužili manj zasebnosti kot na primer žrtve tragedij.

Pri poročanju o prometnih nesrečah bi moral biti novinar zaradi občutljivosti teme še bolj pozoren na etiko in iz tega razloga ne objaviti vsega, kar vidi in izve. Halimi poudarja, da »ker informacija ni izdelek kot drugi izdelki, bi morali biti njeni izdelovalci posebej previdni« (Halimi 2003: 14). Novinar se mora zavedati, da dela na očeh javnosti in za javnost.

Zahteve po etičnosti se pri poročanju o občutljivih zgodbah (nesrečah, vojnah, katastrofah ...) zelo pogosto kršijo iz razloga biti v ospredju in biti prvi. Merrill (1999: 34) pravi, da novinarji v hitenju, da naredijo nalogo do časovnega roka, in v videnju svoje glavne odgovornosti kot 'javnost mora vedeti', že dalj časa opuščajo etiko in se z njo ne obremenjujejo. Tudi Keeble govori, da je to eden pomembnejših razlogov za

opušcanje etike in da so mnogi novinarji so globoko idealistični in odločni, da dokažejo etične standarde: »Dobiti zgodbo in zahteva po oddajanju zgodbe v časovnem roku je prioriteta. Etične in politične skrbi so sekundarne, če kdaj sploh pretehtajo« (Keeble 1998: 23).

2. JAVNO

Če je intimna sfera najbolj zavarovana, ker zajema predvsem podrobnosti iz spolnega življenja, je njeno nasprotje »javna sfera, ki zajema socialne kontakte posameznikov na političnem, kulturnem, zabavnem, športnem in poslovnem področju.« (Rovšek 2005: 60). V Franciji je bil prvotni pomen javnega določen z nasprotjem posebnemu ali individualnemu, ni pa še dosegal nasprotja zasebnemu (Splichal 1994: 12). Tisto, kar je javno, naj ne bilo očem skrito.

Pojem javno ima več razsežnosti. Splichal loči tri temeljne razsežnosti pojma javnost (Splichal 1994: 10):

1. Specifična socialna kategorija, ki se pojavlja kot družbeni akter, subjekt, torej zlasti v odnosu do kakega dogajanja.
2. Specifični značaj kake dejavnosti ali prostora (značilnost ali stanje javnega).
3. Določeno področje (javna sfera, domena) družbenega življenja, ki s svojo kompleksnostjo presega javnost v pomenu kategorije (akterja) ali značaja dejavnosti.
4. Razprave o javnem mnenju, ki na nek način povezujejo zgornje tri pomenske razsežnosti in jim dodajajo četrto, mnenjsko, bi lahko šteli za posebno, četrto temeljno razsežnost v obravnavah javnosti, nenazadnje tudi zato, ker so prav spori o javnem mnenju največ prispevali k »popularnosti« pojma javnost.

Šinkovec pravi, da so »osebe, ki nastopajo v javnem življenju, manj varovane, če je poročanje namenjeno prikazu celovite osebnosti, zlasti njenih značajskih lastnosti« (Šinkovec 1996: 903). Vendar samo dejstvo, da oseba nastopa v javnosti oz. da je javnosti znana, ne opravičuje vdora v zasebnost. Rovšek pravi (2005: 60), da je treba »upoštevati privolitev posameznika ali vsaj domnevno privolitev tistega, ki javno nastopa«.

2. 1 Pravica do obveščnosti

Pravica do obveščnosti je pomembna za vsakega državljana. Je pravica, ki je temelj demokracije, množični mediji pa imajo pri tem pomembno vlogo, saj so tisti, ki ljudem posredujejo informacije. Na drugi strani novinarji svoja etično vprašljiva dejanja pogosto opravičujejo prav s pravico javnosti do obveščnosti.

Vreg pravi, da je »današnja pravica do informiranosti samo medel odsev klasičnih pravic. Ne vsebuje bistva človekovega bivanja: pravico svobodnega sporočanja, pravico, da bi ljudje med seboj komunicirali kot enakopravne osebnosti, kot 'intelektualne sile, kot razumni razlogi', ne pa kot podrejeni državljani, kot objekt medsebojne manipulacije« (Vreg 1996: 410).

Pravica do obveščnosti je zapisana v mnogih dokumentih s področja človekovih pravic. »V Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Sveta Evrope (EKČP) se pravica do obveščnosti povezuje s pravico do svobodnega izražanja, ki obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in mnenj brez vmešavanja javne oblasti ne glede na meje« (Rovšek 2005: 23). Svoboda izražanja je zapisana v Ustavi RS, in sicer v 39. členu⁶, v katerega je vključena pravica do obveščanja in do obveščnosti. Hrvaška ustava svobodo izražanja varuje v 38. členu⁷. Tudi oba kodeksa (slovenski in hrvaški) opredeljujeta pravico do obveščnosti. Kodeks novinarjev Slovenije (2006) tako v svoji preambuli pravi:

Prvo vodilo dela novinarjev je pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Obveščnost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Da bi zagotovili pravico javnosti do obveščnosti, morajo novinarji vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij in pravico o izražanja mnenj /.../.

---

⁶ »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.« (39. člen)

⁷ Zagotovljena je svoboda mišljenja in izražanja misli. Svoboda izražanja misli se nanaša na svobodo tiska in drugih sredstev obveščanja, svobodo govora in javnega nastopanja in svobodnega ustanavljanja vseh ustanov javnega obveščanja. Prepovedana je cenzura. Novinarji imajo pravico do svobodnega poročanja in pristopa informacijam /.../« (38. člen)

Kodeks časti hrvaških novinarjev (2001) o pravici do obveščnosti govori v 'občih načelih': »Pravica do informacije, svobode izražanja in kritike je ena temeljnih pravic vsakega človeka, ne glede na spol, raso, nacionalno pripadnost, veroizpoved in politično opredelitev. Iz te pravice javnosti, da spoznava dejstva in mnenja, izhaja celota obvez in pravic novinarja.«

Polerjeva (1997: 101) pravi, da ima pravica javnosti do obveščnosti pomembno etično razsežnost, saj novinarjem podeljuje posebno odgovornost: novinarji delujejo kot predstavniki javnosti. Obveščanje pa vsebuje tudi odgovornost. »Obvestilo mora biti resnično, ne sme neupravičeno posegati v zasebnost drugih, ne sme obrekovati, žaliti, spodbujati narodnostnega razlikovanja« (Poler 1997: 88).

Prav ta pravica, pravica javnosti do obveščnosti, pa je kljub odgovornosti, ki jo zahteva od novinarja, pogosto izgovor za vdor v zasebnost in senzacionalistično poročanje.

3. KOLIZIJA MED PRAVICO DO ZASEBNOSTI IN PRAVICO DO OBVEŠČENOSTI

Kot smo povedali v prejšnjem poglavju, je pravica vsakogar, da pridobi informacijo, ustavna kategorija. Pravica do obveščnosti in pravica do zasebnosti pa sta zelo pogosto v nasprotju. »Javno je torej tisto, kar je vidno vsakomur ali vsaj mnogim dostopno, kar se dogaja pred očmi opazovalcev (bralcev, poslušalcev, gledalcev) /.../, medtem ko je zasebno skrito, zaupno in poteka v ozkem krogu posameznikov (npr. družini, pa tudi v institucijah oblasti kot npr. državna tajnost)« (Splichal 1994: 13).

Pogosto vprašanje je, kje je meja med tema dvema pravicama. Kako poročati in ravnati, da izpolnimo obe pravici, ju ne zanemarimo, hkrati pa ene ne postavimo v ospredje na škodo druge. »Svoboda tiska je temeljna demokratična pravica, vendar ima meje v zagotavljanju pravic osebe ...« (Šinkovec 1995: 6).

Pogosto novinarji pravico za objavo vidijo v javnem interesu. Čeprav je javni interes težko opredeliti, Pirc Musarjeva trdi, da je »javni interes tisto, kar služi različnim interesom javnosti« (Pirc Musar 2005: 19). Novinar ima večno dilemo, kaj je bolj pomembno, kje so meje in do kod lahko sega oz. poroča, »do kod se ena pravica lahko izvršuje na račun druge, je vprašanje staro kot sam tisk« (Rovšek 2005: 59). Treba je ločiti med informacijo, ki je 'interesantna za javnost', in informacijo, ki je 'v interesu javnosti', pravi Pirc Musarjeva. Nekatera sodišča so s presojanjem »izoblikovala razlikovanje med informacijami, katerih razkritje je v interesu, ter informacijami, ki so za javnost zgolj zanimive« (Pirc Musar 2003: 23).

Vreg trdi, da se pred novinarja postavlja profesionalno vprašanje, »ali je sposoben razumeti, da gre za spoštovanje človekove časti in dostojanstva? Osebnost se mora vprašati, kako naj pošteno in etično piše resnico o dogajanju, ne da bi prekoračil meje zasebnosti v korist pravice javnosti do informiranja. To je njegova osebna dilema, njegovo bivanje 'med življenjem in smrtjo'« (Vreg 1996: 415).

Za demokracijo sta nujna tako svoboda izražanja kot tudi varstvo osebnih pravic, vendar:

pomen obeh ni niti absoluten niti neomejen: pogoje in področja za njuno omejevanje opredeljujejo državna zakonodaja in številni mednarodni dokumenti. Na eni strani pravni red varuje posameznikovo pravico do osebnega dostojanstva in zagotavlja jamstvo osebnih pravic. Na drugi strani pa je ravno svoboda izražanja neposredni izraz posameznikove osebnosti v družbi in hkrati temelj svobodne demokratične družbe (Zatler 2000: 32).

Nobena od teh pravic, ne pravica do zasebnosti ne do obveščnosti, ni absolutna, med njima tako nenehno tehtamo od primera do primera. Mehanizmov za tehtanje je veliko. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja ponuja test javnega interesa, ki državljanom pomaga pri dilemah, ali so določene informacije javne. Pirc Musarjeva (2005: 13, 21) poudarja, da je test javnega interesa najvišja oblika presoje, ki jo pri dostopu do informacij javnega značaja posamezna država lahko doseže. Izvajajo ga številne države, med drugimi Irska, Velika Britanija, Liechtensten, Estonija, Bosna in Hercegovina, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Japonska, Južnoafriška republika, Izrael, Trinidad in Tobago, Jamajka in Indija.

Zakon določa izjeme, v katerih prosilec ne more priti do informacij, se pa vsak primer obravnava posebej. »Pri uporabi tega testa organ preprosto odloča, ali bo v konkretnem primeru javnemu interesu bolj zadoščeno z razkrivanjem ali zapiranjem informacij« (Pirc Musar 2005: 19).

Pri odločitvi, ali bo določeno zgodbo v medijih objavil ali ne in ali javni interes opravičuje vdor v zasebno sfero posameznika, si lahko novinar pomaga tudi z Dayevim modelom moralnega presojanja, ki z uporabo posameznih teorij tehta med objavo ali proti njej.

3. 1 Dayev model moralnega presojanja

V novinarski etiki lahko dileme razrešujemo z modeli moralnega presojanja. Poznamo več modelov, med njimi Dayevega in Potterjevega, ki sta si precej podobna. Moralno presojanje je »sistematičen pristop k etičnemu odločanju« (Day 2006: 54). Polerjeva pravi, da mora novinar, da lahko presoja, poznati moralni kontekst, obvladati

filozofske temelje moralne teorije in biti sposoben kritičnega mišljenja (Poler 1997: 221). Kritično mišljenje je »motor, ki žene moralno presojanje. To nas vodi od refleksne reakcije proti racionalnim oblikam odločanja« (Day 2006: 65).

Christians in drugi (2001: 11–16) govorijo o petih etičnih teorijh, ki naj bi bile temelj moralnega presojanja:

1. Aristotelova zlata sredina: moralna vrлина je primerna umestitev med dvema skrajnima poloma

Moralna vrлина je sredina med pretiravanjem na eni in pomanjkanjem na drugi strani. Ne gre za aritmetično sredino, temveč za relativno mero, ki je odvisna od vsakega posameznika. Leslie (2000: 32) meni, da je to verjetno najlažja filozofija, ki jo je možno aplicirati na etični problem.

2. Kantov kategorični imperativ: delaj tako, kot da naj bi maksima tvojega delovanja s pomočjo tvoje volje postala splošni zakon

Nekdo na primer prekrši obljubo, ker je to v njegovem interesu. Vendar, če bi vsi ljudje kršili svoje obljube, kadar bi jim to ustrezalo, obljube ne bi imele več pomena in družba bi se sprevrgla v moro. Nekatera delovanja so vedno slaba: prevara, kraja in nepoštenost; dobrohotnost in iskrenost pa sta zmeraj univerzalno pravilna. Deontološki pristop, katerega predstavnik je Kant, utemeljuje delovanje iz dolžnosti, ne glede na posledice. »Tipično vprašanje, ki si ga novinar zastavi, je: katerim temeljnim dolžnostim ali odgovornostim se je treba pokoriti ali si zanje prizadevati ne glede na posledice?« (Black in drugi v Poler 1997: 224). Ta pristop ne dovoljuje nobenih izjem.

3. Millov utilitaristični pristop: išči največjo srečo za največje število ljudi

Tisto, kar je dobro ali slabo, moramo določiti glede na to, kar prinaša najboljše posledice za blaginjo človeštva. Mill se je osredotočil predvsem na srečo za največje število ljudi, kasnejši utilitaristi pa so k temu dodali še ostale vrednote. »Novinar, ki se sooči z etično dilemo, naj preuči koristi in škodo za vsakogar (tudi zase), na kogar bo vplivala njegova odločitev, in potem izbere takšen potek dejanja, ki bo imel najugodnejši rezultat za največ ljudi« (Day 2006: 59). Za razliko od deontološkega, je ta pristop posledičen. »Posledični pristop novinarjem omogoča, da pretehtajo dobre in

slabe vplive svojih dejanj v vsaki situaciji. Za novinarsko prakso so značilni roki, tekmovanje, pritiski kolegov, virov, javnosti, oglaševalcev in drugih. Zato mnogi novinarji verjamejo, da je edino vodilo pravilnega etičnega presojanja dober rezultat (Black in drugi v Poler 1997: 226). Day poudarja, da »novinarji, ki želijo s prevaro razkriti družbene nepravilnosti, se pogosto pozivajo na načelo koristnosti, da bodo na dolgi rok dosegli moralno dobro za javnost, ki ji služijo. Z drugimi besedami, pozitivne posledice za družbo opravičujejo nepoštena sredstva, ki so jih uporabili za pridobivanje informacij« (Day 2006: 59).

4. Rawlsova tančica nevednosti: pravičnost nastane, ko razpravljamo brez družbenega razlikovanja

Rawls želi podati načela, ki bi lahko funkcionirala v pravični družbi. Moramo si zamisliti izhodiščni položaj, v katerem bomo sprejemali moralna načela. Izhodiščni položaj je onstran realnih okoliščin. Družbene razlike so izločene. Odmišljene so značilnosti, kot so spol, rasa, razred, vsi pa so obravnavani kot enakovredni člani družbe. Pomembna je tančica nevednosti: za tančico nevednosti nihče ne ve, kaj bo, ko bo stopil v realno življenje. Edino tako smo nepristranski in minimiziramo tveganje. Nikoli ne vemo, v kateri vlogi bomo nastopali. Lahko smo novinarji, bralci ali pa novinarjev vir informacije. Rawlsov pristop onemogoča novinarjem, da izkoriščajo svojo moč in nadlegujejo tiste, ki so del novinarske zgodbe (Christians in drugi 2001: 16–17).

5. Judovsko-krščansko pojmovanje oseb kot ciljev: »ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe«

Christians (Christians in drugi 2001, 17–18) poudarja, da se ljubezen do bližnjega ne pojavlja samo v krščanski tradiciji, temveč tudi v drugih religijah. Gre za najvišje dobro, za brezpogojno ljubezen in brezpogojno sprejemanje. Zaradi negovanja razumevanja humanosti, je brezpogojna ljubezen (agapé) posebno močna pri reševanju problemov družbene krivice, vdora v zasebnost, nasilja in pornografije.

V tej diplomski nalogi se bomo osredotočili na **Dayev model** moralnega presojanja in ga bomo v nadaljevanju uporabili za moralno presojanje v izbranem primeru poročanja o prometni nesreči. Presojanje v tem modelu poteka v treh korakih (Day 2006: 68):

a) Opredelitev situacije

Na tej stopnji opisujemo dejstva dogodka in dejstva objave, opredelimo problem in zunanje okoliščine. Treba je identificirati načela in vrednote ter ugotoviti etični problem.

b) Analiza

Novinar uporabi vse razpoložljive informacije s predhodne stopnje. Tehta relativno težo nasprotujočih si vrednot. Poskuša se postaviti na stran različnih stališč in iskati argumente za in proti. Pri tem je treba upoštevati zunanje dejavnike. Pomemben je tudi pregled dolžnosti do različnih soudeležencev (na katere posameznike, družbene skupine vpliva novinarjeva odločitev). Na koncu sledi odločitev, do katere pride s pretresanjem uporabnih etičnih teorij (deontološki pristop, utilitaristični pristop, Aristotelova zlata sredina, Rawlsova tančica nevednosti).

c) Odločitev

Novinar tukaj sprejme odločitev, ki temelji na moralnih teorijah.

4. ETIČNI KODEKSI

Etične norme so osnova novinarskega delovanja. Kodeks je vodilo, kako ravnati v določenih situacijah. Mnogo je očitkov na takšno vrsto samoregulacije, ker se kodeks v praksi velikokrat ne upošteva, sankcije pa niso dovolj stroge, da bi se ga novinarji striktno držali. Na drugi strani pa samoregulacija ni dovolj. Mnogi ravnajo po svojem lastnem občutku, vodilo komercialnih medijev pa je pravzaprav samo dobiček. Objavlja se torej to, kar bo občinstvo kupilo, ne glede na etične dileme. V mnogih državah, predvsem v Skandinaviji, imajo zato model tiskovnega sveta kot kolektivnega organa za samoomejevanje, ki ga sestavljajo predstavniki združenj založnikov, novinarjev in ponekod tudi predstavniki javnosti. Rovšek (2005: 20) meni, da novinarji in lastniki medijev niso zmožni ustvariti učinkovitega sistema samoregulacije. Tudi kodeks sam ne more doseči, da bodo njegova načela v praksi spoštovana. »Nadzorni organ – tiskovni svet – bi tako lahko zavaroval tudi novinarje pred zahtevami urednikov ali lastnikov, ki so v nasprotju z načeli kodeksa« (Rovšek 2005: 20).

Mnogi menijo, da je večina etičnih kodeksov že v izhodišču zastavljena popolnoma napačno: »Osredotočajo se na novinarje, raje kot na lastnike, ki imajo dejansko avtonomijo in moč odločitve« (Reuss 1999: 58).

Jones govori o treh glavnih ciljih etičnega kodeksa (v Gordon & Kitross 1999: 67):

1. ščiti občinstvo, h kateremu je množično komuniciranje usmerjeno, pred neodgovorno in propagandno uporabo medijev,
2. ščiti ljudi, ki delajo v medijih, pred »pritiski, da se obnašajo na način, ki je neodgovoren, ponižujoč ali kakorkoli drugače v neskladju s njihovo vestjo«,
3. drži »odprte vse kanale komuniciranja, od zgoraj in od spodaj«, da zagotovi, da javnost dobi informacije, ki so potrebne v avtonomni družbi, in da zagotovi, da tudi navadni ljudje lahko prek medijev povedo svoje mnenje.

Večina novinarskih kodeksov v demokratičnih družbah opredeljuje podobne vrednote in določila. Ta so:

zagotoviti pravico do informiranja, prost dostop do virov informacij, objektivnost, natančnost in pravilno predstavljanje dejstev, odgovornost do narodnih in religiozних skupnosti, do naroda in države, obveznost vzdrževati se obrekovanja, neutemeljenega obtoževanja in vdora v zasebnost, integriteto in samostojnost državljana, pravica do odgovora in popravka in upoštevanje poslovne skrivnosti (Erjavec 1999: 37).

Vsa našeta določila samoregulacije pa se v praksi pogosto ne upoštevajo. »Kodeks prepoveduje oz. odsvetuje marsikaj ali večino tistega, kar je za ustvarjanje rumenega novinarstva nujno« (Poler Kovačič 2004: 7).

Prav zaradi nespoštovanja etičnih kodeksov in neučinkovite samoregulacije, imajo kodeksi tudi slabo konotacijo. Novinarji, predvsem v tabloidih, so usmerjeni samo k dobičku in delajo ne oziraje se na etiko. Tudi kakovostni tisk se je začel nagibati k popularnim načinom zbiranja informacij in obveščanja. Zato si novinarska etika prizadeva, da »umakne ali izboljša napačno novinarsko prakso, ki pelje v krivičnost ali uničenje kredibilnosti tiska« (Carey 1999: 5).

Za osebo, ki dela v medijih, bi morala biti etika pomembna skrb za profesionalno ravnanje in delovanje. Brez etike ni kakovostnega novinarstva. Merrill pravi, da »občutek za pravilno ravnanje ne prihaja spontano. Treba ga je razviti, razmišljati o njem, razsojati in zanj globoko skrbeti« (Merrill 1999: 2). Zgolj kodeks ni dovolj za etično presojo. Poler Kovačičeva pravi, da »obstajajo številna vprašanja, na katera kodeks ne more odgovoriti, na primer: katerim namenom izbira služi, zakaj je ena izbira boljša od druge, katere interese je treba upoštevati idr.« (Poler Kovačič 2005: 256).

Goodwin in Smith (1994: 36–37) pravita, da mnogi novinarji niso bili zadovoljni z uvajanjem kodeksov, ker so uporabljali druge, manj etične načine za zbiranje informacij. Kodeksi pa so novinarjem lahko tudi ovira, menijo pravniki. »Ne glede na to, ali kodeksi izboljšujejo etični standard, nekateri medijski pravniki priporočajo, da se jih ne sprejema. Opozarjajo, da se kodeksi uporabljajo kot dokaz proti novinarjem v obtožnicah za obrekovanje in privatnih tožbah« (Goodwin in Smith 1994: 36–37).

Čeprav kodeksom očitajo neučinkovitost, imajo pomembno vlogo. Obstoj etičnega kodeksa kaže na skrb za samoregulacijo in na določena pričakovanja stroke in javnosti. Belsey in Chadwick opozarjata, da imajo etični kodeksi tako pozitivne kot negativne vidike, ki določajo, kaj se zahteva in kaj je prepovedano: »oba vidika lahko prispevata k medijski kakovosti« (Belsey in Chadwick 1999: 61). Tudi Gordon pravi, da »etični kodeksi služijo kot pomembna namera postavljanja standardov« (Gordon 1999: 61). Merrill pravi, da »etična skrb vodi medijsko osebnost k iskanju največjega dobrega v profesionalni praksi, spoštovanju, samospoštovanju in v javni verodostojnosti (Merrill 1999: 2). Kritiki pa kodeksom očitajo, da večinoma samo predlagajo, kaj se sme in kaj ne ter omejujejo in cenzurirajo novinarjevo delo. Poler Kovačičeva pravi, da je »normo objektivnost na primer treba ukiniti, toda vrednote kot točnost, poštenost in izogibanje senzacionalizmu ostajajo pomembne« (Poler Kovačič 2005: 253).

Ugoditi pravici javnosti do obveščenosti in pravici do zasebnosti posameznika ter pri tem upoštevati vse določbe etičnih kodeksov je pogosto težko. Biti etičen v novinarstvu »pogosto zahteva pogum, samodisciplino in včasih tudi žrtev« (Fink 1992: 51). Na medijskem področju poleg kodeksov novinarskih društev obstajajo tudi t. i. notranji kodeksi znotraj določenega medija. Etični kodeksi obstajajo tudi v odnosih z javnostmi in oglaševanju, pa tudi tehničnem pisanju in političnih kampanjah (Merrill 1999: 56). V tej diplomski nalogi se bomo osredotočili na Kodeks novinarjev Slovenije in Kodeks hrvaških novinarjev, ker se nanašata na vse medije na tem področju brez izjeme in ne glede na notranjo ureditev posameznega medija.

4.1 Kodeks novinarjev Slovenije

Kodeks novinarjev Slovenije⁸ je sestavljen iz preambule in poglavij o novinarskem delu, konfliktnih interesov, splošnih etičnih normah ter pravicah novinarjev in razmerja do javnosti. V tej diplomski nalogi ne bomo opisovali kodeksa v celoti, temveč bomo analizirali le tiste člene, ki so za našo temo in analizo posebej relevantni.

Pri poročanju je pomembna navedba vira informacij: kodeks navaja, da »novinar mora, *kadar je le mogoče*, navesti vir informacije« (4. člen, poudarila P. Č.). Novinar se lahko dogovori tudi o anonimnosti vira. V nadaljevanju naloge se bomo osredotočili na to, kdo so novinarjevi viri pri poročanju o prometnih nesrečah in ali jih novinarji navajajo. Kodeks zahteva tudi ločevanje dejstev od mnenj (11. člen).

Novinar mora pri poročanju spoštovati pravico posameznika do zasebnosti in se »*izogibati* senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti« (20. člen, poudarila P. Č.). Kot smo že navedli, nekateri novinarji informacije o prometnih nesrečah zbirajo tako, da svojcem trkajo na vrata. Ljudje, ki niso vajeni medijske pozornosti in so hkrati tudi v šoku, povedo novinarjem marsikaj, česar v drugačnih okoliščinah morda ne bi. 20. člen novinarskega kodeksa poudarja, da se mora »novinar zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti« (20. člen). Poročanje o prometnih nesrečah je omenjeno v 22. členu.⁹ V kodeksu je poudarjeno, da mora novinar biti pozoren, ko poroča o nesrečah, družinskih tragedijah, boleznih in otrocih.

---

⁸ Kodeks novinarjev Slovenije je sprejelo Društvo novinarjev Slovenije 10. oktobra leta 2002 v Izoli.

⁹»Posebno obzirnost mora pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih.«

4. 2 Kodeks hrvaških novinarjev

Aktualni kodeks časti hrvaških novinarjev¹⁰ je sestavljen iz splošnih načel, pravic in dolžnosti.

Že na samem začetku kodeks opredeljuje, da je »pravica do informiranja, svobode izražanja in kritike ena temeljnih pravic vsakega človeka, ne glede na spol, raso, nacionalno identiteto, veroizpoved in politično opredelitev«. Na drugi strani pa govori tudi o tem, da so novinarji dolžni braniti človekove pravice, dostojanstvo in svobodo. Istočasno ščiti neodtujljive pravice posameznika in pravico javnosti do informacije.

4. člen govori o viru informacij. Ta je nekoliko bolj natančno določen kot v Kodeksu novinarjev Slovenije. Novinar »navaja osebe ali ustanove, od katerih je dobil podatek, informacijo ali izjavo. Ima pravico, da ne odkrije vira informacij, vendar za objavljeni podatek odgovarja moralno, materialno in kazensko.«

Ko govorimo o vdoru v zasebnost in prometnih nesrečah, je zelo pomemben 16. člen kodeksa¹¹, ki med drugim pravi: *»posebna odgovornost se zahteva pri poročanju o nesrečah, družinskih tragedijah, boleznih, otrocih in mladoletnikih, v sodnih postopkih se spoštuje domneva nedolžnosti, integriteta, dostojanstvo in čustva vseh vpletenih v spor«* (poudarila P. Č.). V 17. in 18. členu pa so zaščiteni otroci. Njih se ne sme intervjuvati in fotografirati brez navzočnosti staršev.

---

¹⁰Kodeks časti hrvaških novinarjev je hrvaško novinarsko društvo sprejelo 23. novembra 2001 v Opatiji.

¹¹ »Novinar mora ščititi človekovo intimo pred neupravičenim in senzacionalističnim odkrivanjem v javnosti. Novinar je obvezan spoštovati pravico vsakega do zasebnega in družinskega življenja, doma, zdravja in medosebnega komuniciranja. Objavljanje podatkov, ki posegajo v zasebnost, ne da bi oseba v to privolila, mora biti upravičeno z interesom javnosti. Uporabljanje sredstev za snemanje oseb od daleč v njihovem zasebnem okolju in na njihovi posesti, a brez njihove privolitve, je nesprijemljivo. Posebna pozornost in odgovornost se zahteva pri poročanju o nesrečah, družinskih tragedijah, boleznih, otrocih in mladoletnikih, v sodnih postopkih se spoštuje domneva nedolžnosti, integriteta, dostojanstvo in čustva vseh vpletenih v spor. V političnih spopadih je treba upoštevati državljanske pravice in svoboščine udeležencev ter poskušati ostati nepristranski.« (16. člen)

5. POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH

Glede na to, da je smernic in etičnih zahtev za poročanje veliko, se bomo v tem poglavju osredotočili le na tiste, ki so temeljne za poročanje o prometnih nesrečah. Osredotočili se bomo na razkrivanje identitete udeležencev nesreče in njihovih družin, navajanje virov (točnost informacije) in na fotografije. Pogledali bomo tudi, na kakšne načine prihaja do vdora v žrtvino zasebnost in zasebnost žrtvine družine tako v besedilu kot tudi na fotografiji.

Ko informirajo javnost o tragičnem dogodku, novinarji pogosto posegajo po nedovoljenih načinih zbiranja informacij, trkanju na vrata svojcev in prijateljev, objavljanju fotografije umrlega ali ranjenega in podatkov iz njegovega zasebnega življenja. Mediji nam velikokrat ne posredujejo samo podatkov, ki so v javnem interesu, »ampak nam razkrivajo tudi življenjske zgodbe žrtev, njihovih svojcev, njihove zasebne in osebne stvari (sobe, dnevnike), njihove fotografije in celo stvari, ki naj bi bile resnične« (Golob 2003: 28).

Če sledimo predpostavki, da mediji na trg večinoma lansirajo informacije, ki jih ljudje radi berejo, se zastavlja vprašanje, zakaj takšno zanimanje za tujo tragedijo in nesrečo. Burdoch pravi, da so »nasilje in katastrofe uporabljene, da obdržijo pozornost javnosti« (Burdoch 1988: 81). Thalerjeva pa razlaga, da mediji želijo šokirati: »Šokantni naslovi reprezentirajo smrt kot najhujše zlo, ki se lahko pripeti posamezniku. Mediji ne poročajo o smrti kot o naravnem, biološkem dogodku, tudi v primerih, ko to je. Raje se zavijejo v meglico skrivnosti in iz nje naredijo 'dobro zgodbo'« (Thaler 2005: 53).

Po Koširjevi (1995: 21) smrt nima opraviti z življenjem, temveč je medijski akt, ki fascinira. Zato je tudi najbolj prodajano medijsko blago.

Ali v bližnjem planu posneti ranjenega, kako krvavi in izkrvavi do konca, ali odložiti kamero in ustaviti krvavitev, je dilema za manjšino producentov medijskih slik. Kajti – če ne bom jaz, bo konkurenca, biti prvi pa pomeni v medijskem svetu največ. Ekskluzivnost grozljivega posnetka, ki še bolj vzburja in draži, ki premakne od šokantnih podob otopeli dražljajski prag, zagotavlja najvišjo ceno in

največje povpraševanje. Zato se novinarsko poročanje spreminja v industrijo zabave in 'popravljanje resničnosti' iz vsakdanjosti v preproste, dinamične, napete podobe, nabite s čustvi (Košir 1995: 21).

Kot smo že navedli, etični kodeks zahteva posebno previdnost pri poročanju o nesrečah in družinskih tragedijah. Treba je biti posebej previden tudi zato, ker so žrtve prometnih nesreč v večini primerov ljudje, ki niso vajeni medijske pozornosti.

Žrtve kriminala in prometnih nesreč so ljudje, ki so neprostovoljno postali znani javnosti. V velikih mestih jih je tako zelo veliko, da ponavadi samo najbolj dramatični in najbolj grozljivi pridejo v medije. Velika metropola ali manjše mesto, mediji odločajo, kdo in kaj bo objavljeno ali oddajano in zato morajo biti sposobni uravnavati svoje odločitve za tiste, ki si želijo več, in za tiste, ki si želijo manj novic o takšnih zgodbah (Reuss 1999: 149).

Čeprav naj bi bil etični kodeks vodilo novinarjem, se je včasih za objavo določenega prispevka ali proti njej težko odločiti. V primeru Romane Špende (Novinarsko častno razsodišče 2005), ki je vložila prijavo proti novinarju in uredništvu Slovenskih novic zaradi objave fotografije in osebnih podatkov svojega partnerja, ki je umrl v prometni nesreči, je novinarsko častno razsodišče odločilo, da je novinar kršil kodeks.¹² Dva člana razsodišča pa sta podala ločeno mnenje, ker se z ugotovitvami razsodišča nista povsem strinjala. Peter Jančič je povedal, da je »poiskati vzrok prometne nesreče s smrtnim izidom v javnem interesu in sodi med zaveze organov pregona in tudi pravosodja, medijsko obveščanje javnosti o tem ni sporno« (Jančič v Novinarsko častno razsodišče 2005). Če bi hud srčni bolnik umrl doma, bi po njegovem mnenju novinarja zavezoval 20. člen kodeksa. Ker pa je umrl na javni cesti, v hudi prometni nesreči, ga zavezuje 21. člen (Jančič v Novinarsko častno razsodišče 2005).

Gojko Bervar, ki se je z odločitvijo razsodišča strinjal, pa meni, da je zasebno življenje ljudi, ki niso javne osebnosti, zaščiteno bolj od zasebnosti ljudi, ki imajo

---

¹² Romana Špende je očitala novinarju V. Z. (Slovenske novice) kršitev 20. člena kodeksa, ker naj bi v prispevku »Avto brez nadzora«, objavljenem na 1. in 3. strani Slovenskih novic 15. junija 2004, objavil osebne podatke njenega partnerja, ki se je z avtomobilom smrtno ponesrečil. Pritožiteljica je novinarju očitala tudi kršitev 22. člena kodeksa, ker ni pokazal posebne obzirnosti pri zbiranju informacij in poročanju o družinski tragediji, saj prispevek vsebuje podrobnosti o njegovem boju za življenje in opis stanja, v katerem so ga našli.

javni vpliv. V ločenem mnenju je povedal, da bi »izpuščanje imena žrtve prometne nesreče ne moglo bistveno okrniti pravice do obveščeniosti. Povezava z natančnim opisom načina smrti namreč ne zadosti zgolj pravici do popolne obveščeniosti, ampak daje prostor nizkotni radovednosti bližnje okolice žrtve, služi predvsem za širjenje govoric – v nobenem primeru pa ne zadosti zahtevi po obzirnosti, ki jo imamo zapisano v 22. členu kodeksa« (Bervar v Novinarsko častno razsodišče 2005).

Novinarjem je pomembno, da se njihov prispevek dotakne ljudi, da bo opazen in da ga bo čim več ljudi tudi prebralo. Petra Thaler govori o dveh tipih poročanja o smrti (Thaler 2005: 55–56):

1. poročanje o smrti znanih osebnosti, kjer velja osnovni novinarski princip, da tisti, ki so živeli na očeh javnosti, ne morejo umreti v zasebnosti,
2. drugi tip poročanja je javna smrt »navadnega posameznika«. Smrt navadne osebe, ki umre doma zaradi srčnega napada, ni novica. Če pa nekdo umre v požaru ali je umorjen, bo njegova smrt gotovo omenjena tudi v lokalnih novicah, smrt tistih, ki so umrli v letalski nesreči, pa bo omenjena v nacionalnih medijih.

Oba tipa sta lahko neetična. Drugi tip prezentacije smrti je sporen zato, ker oseba nikoli ni bila izpostavljena v javnosti, zdaj pa o njej pišejo časopisi. Omenjajo dogodke iz zasebnega življenja in osebne podatke žrtve nesreče. Pomembno pa je vedeti, da dostojanstvo osebe ostane tudi po njeni smrti.

5. 1 Vdor v zasebnost žrtev, osumljencev in njihovih bližnjih

»Spoštovanje človekove osebe ob obveščanju o nesrečah, tragedijah, kriminalu ipd. zahteva zaščito človekove osebe tako, da ne omogočimo identifikacije žrtev in utemeljeno osumljenih oziroma ovadenih oseb. Pravilo, da naj novinar objavi le začetnici imena in priimka, ne zagotavlja zadostnega spoštovanja človekove osebe, ker je identifikacija včasih kljub temu mogoča« (Poler Kovačič 1997: 191).

Podobno se dogaja pri obveščanju o domnevnem povzročitelju nesreče. Tudi če sta zapisani le začetnici imena in priimka, je to včasih dovolj za identifikacijo. Spoštovati pa je treba tudi domnevo nedolžnosti. Vse dokler krivda ni dokazana, je oseba

nedolžna. Domneva nedolžnosti je opredeljena tako v slovenski¹³ kot v hrvaški ustavi¹⁴. Novinar mora paziti pri uporabi terminov, kot so osumljenec, obdolženec, obtoženec in obsojenec. Prav tako se za sporočanje o kaznivih dejanjih uporablja posebna slovnična oblika, »zveza velednega člena *naj* s pogojnikom *bi*« (Korošec 1998: 33–34). Pri kaznivih dejanjih pa lahko uporabljamo tudi besede, ki izražajo domnevo, in sicer *baje*, *menda*, *morda*, *najbrž*, *naj bi*, *domnevno* in dr. (prav tam).

Čeprav osebne pravice prenehajo takrat, ko človek umre, dostojanstvo osebe ostane. Če novinar objavi začetnici imena in priimka edinega duhovnika v določeni vasici, je logično, da bodo vsi vedeli, za koga gre. Tudi Šinkovec se strinja, da je takšna objava sporna: »občila pogosto uporabljajo okrajšave imen, kot na primer Janez B. ali J. B., kar je lahko sporno, če je kljub temu osebo mogoče prepoznati« (Šinkovec 1996: 908).

Vreg ugotavlja, da »nihče ni več varen pred vdori TV kamer, fotoaparatom, radijske in druge prisluškovalne tehnike« (Vreg 1996: 418). Predvsem tabloidi pogosto objavljajo pogovore z žalujočimi in verjamejo, da bo to zgodbo naredilo boljše in se bo njihova žalost dotaknila drugih. Če se uredništvo odloči za to, je nujna previdnost, da ne bi družine še bolj prizadeli ali oškodovali. Novinar, ki se z žalujočimi pogovarja, mora imeti moč empatije ter paziti, da ne bi preveč vdiral v njihovo zasebnost. Takšni intervjuji, pravi Keeble, so lahko neprijetni tudi za novinarja. »Žalujoči znajo biti hudo depresivni in nezainteresirani, da bi svoja čustva podelili s tujcem /.../, včasih ljudje pozdravijo novinarjevo namero za intervju kot priložnost za slavljenje življenja pokojnika« (Keeble 2001: 59). Polerjeva pravi, da »novinarji posegajo v duševno integriteto ljudi, ko na primer snemajo žalujoče ali jim postavljajo vprašanja o tragičnem dogodku, ki so ga doživeli. Ob tem gre za poseg v duševno integriteto tako predmetov novinarskega upovedovanja (ljudi, o katerih poročajo) kot tudi njihovih svojcev in drugih naslovnikov množičnih občil« (Poler 1997: 194).

---

¹³ »Kdor je obdolžen kaznivega ravnanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo« (27. člen).

¹⁴ »Vsaka oseba je nedolžna in jo nihče ne sme razglasiti kot krivo za kaznivo dejanje, dokler se ji s pravnomočno sodbo ne ugotovi krivda« (28. člen).

5. 2 Navajanje virov in točnost informacij

Zanesljivi viri so ključni za novinarsko zgodbo. Na podlagi vira informacij, ki ga je novinar zapisal, lahko bralec presoja o kredibilnosti informacije. Kot smo že navedli, oba etična kodeksa (slovenski in hrvaški) navajanje virov omenjata v 4. členu in dopuščata anonimnost vira, če novinar na drugačen način ne more priti do informacije in je ta za javnost velikega pomena.

Dejstva oz. informacije, ki jih je novinar izvedel na terenu ali od virov, morajo biti jasno ločena od novinarjevega mnenja. Takšno ločevanje zahteva tudi Kodeks novinarjev Slovenije v 11. členu¹⁵. Hrvaški novinarski kodeks takšne zahteve ne omenja.

Po Erjavčevi (1999: 46) vsebuje ločevalna norma dve zahtevi. Prva zahteva mnenjsko in vrednostno svobodno oblikovanje vesti oz. prepoved mešanja dejstev in mnenj. Po drugi zahtevi pa informacije ne smejo biti enostranska slika dogodka oziroma le favoriziranega mnenja. »Namen jasnega ločevanja 'objektivnih' dejstev in subjektivnega mnenja je pomagati polnoletnemu državljanu v pluralistični družbi, da interpretira neobdelane informacije« (Erjavec 1999: 46).

Točnost je eden pomembnejših kriterijev kakovostnega novinarstva, »točnost je pomembna za vsak detajl. Vsako ime mora biti napisano pravilno, vsak citat mora vsebovati natančno tisto, kar je bilo povedano; vsaka številka mora biti točna« (Brooks et al. v Erjavec 1999: 21). Erjavčeva dodaja, da »preglednost vira informacij zahteva dosledno označitev mnenjskega partnerja (npr. poimensko navajanje oseb, njihovih družbenih funkcij, pripadnosti k določeni skupini itd.)« (Erjavec 1999: 50).

Ko novinar pride na mesto nesreče, se ponavadi o dogodku pozanima med zbranimi. Lahko so to očividci ali udeleženci. Rapuševa ugotavlja, da »čeprav morda s svojimi izjavami ne želijo nikomer škoditi, pa lahko s podrobnimi opisovanji dogodka, trpljenja žrtve, domnevni alkoholiziranosti povzročitelja in z opisovanjem grozljivosti trčenja preveč posežejo v zasebnost žrtve ali domnevnega povzročitelja nesreče«

---

¹⁵ »Novinar mora ločiti informacije od komentarjev. Razlika med poročilom o dejstvih in komentarjem

(Rapuš 2003: 9). Keeble piše, da če je poškodba težja, se novinar lahko obrne tudi na bolnišnico. »Bolnišnice so ponavadi dobro pripravljene za soočanje z medijsko preiskavo, ki sledi požarom in nesrečam« (Keeble 1998:131). V Kliničnem centru Ljubljana so nam povedali,¹⁶ da so v službi za odnose z javnostmi zavezani k spoštovanju Zakona o varovanju osebnih podatkov, zato novinarjem posredujejo le minimalistične informacije. Medijem zato odgovarjajo samo o trenutnem splošnem zdravstvenem stanju bolnika, ne pa o konkretnih poškodbah. Za posredovanje natančnejših informacij morajo imeti dovoljenje pacienta.

Pomemben vir so tudi policisti, ki novinarjem lahko rekonstruirajo nesrečo, čeprav so njihova sporočila zaradi zakonov, ki jih morajo upoštevati (Zakon o varstvu osebnih podatkov, Kazenski zakonik, Zakon o kazenskem postopku, Zakon o policiji, Zakon o medijih in Ustava, ki so del zakonodaje obeh držav), precej skopa. Slovenska policija ima celo usmeritve za delo na področju z javnostmi. Ta določa, da mora služba za odnose z javnostmi pri opisovanju storilcev prekrškov ali osumljencev dejanj dajati javnosti čimbolj splošne podatke:

Pri opisovanju storilcev prekrškov ali osumljencev kaznivih dejanj dajemo v javnost čim bolj splošne podatke (na primer kratice imena in priimka, kraj bivanja, majhnim krajem se izognemo tako, da napišemo 'iz okolice nekega večjega kraja'), v primeru ovadenih pravnih oseb ne dajemo v javnost imen podjetja in organizacij, temveč povemo na primer, da gre za večje podjetje s sedežem v določenem kraju. Varujemo tudi osebne podatke žrtev in onemogočamo njihovo identifikacijo (Usmeritev policije za delo na področju odnosov z javnostmi, 2006:1).

Hrvaška policija tako konkretne usmeritve nima.

Preden novinarji informacijo objavijo, morajo njeno točnost in veljavnost preveriti. »Temeljna naloga poročevalca ('reporterja') je, da raziskuje novinarski material in nenehno preverja točnost informacij« (Erjavec 1999: 61). Fink poudarja, da bi »iskreno pisanje moralo biti cilj vsakega novinarja« (Fink 1992: 51). Viri so lahko

---

mora biti jasno razvidna« (11. člen).

¹⁶ Za namen te diplomske naloge smo se pogovarjali z uslužbenko Službe za odnose z javnostmi v ljubljanskem kliničnem centru, Blanko Šetinc. Pogovor smo opravili 10. maja, najprej po telefonu in potem še prek elektronske pošte.

tudi nekredibilni. To predvsem velja za očividce ali druge, ki so se zbrali na mestu nesreče. Lahko novinarju povedo tisto, kar so sami slišali in ne videli. V takšnih primerih lahko pride do nerazumevanja ali do šuma v komunikacijskem kanalu. Zato mora biti novinar še posebej previden in informacijo preverjati pri različnih virih. Podatki, ki jih novinar objavi, morajo držati.

5. 3 Fotografije

5. 3. 1 Fotografije nesreč in žalujočih svojcev

Christians ugotavlja, da se »vsak dan v časopisu in na televiziji, na fotografijah in v filmu, poudarjajo žalost in tragedija« (Christians in drugi 2001: 120). Tudi Puharjeva trdi, da »publika hlepi po prizorih ubijanja in umiranju« (Puhar 1992: 32).

Zgodi se tudi, da je javnost zaradi takšne vsebine fotografij ogorčena. John Harte, fotograf, ki je delal pri časopisu *Californian*¹⁷, je slikal mrtvo telo petletnega dečka. Ko je *Californian* to fotografijo objavil, so odzivi bralcev bili zelo negativni. Pisma jeznih brancev so prihajala v redakcijo, vse dokler se uredništvo za objavo ni javno opravičilo (Christians in drugi 2001: 119–120).

Čeprav v tem primeru ni šlo za prometno nesrečo, lahko z njim ponazorimo, da ima tudi javnost določeno mejo. »Zagovorniki takšnih fotografij se običajno osredotočajo na vrednost objave«, pravi Christians, »potrta oče, ki mu je nekdo pravkar povozil sina, šokiran osemletni deček, ki mu je policija pravkar ustrelila brata najstnika, samomor z mostu – vse sočutne scene, ki sporočajo ljudsko tragedijo in jih zaradi tega imajo za novice« (Christians in drugi 2001: 119–121).

Urednik *Providence Journal-Bulletin* Michael J. Ogden pravi, da razume objavljanje fotografij prometnih nesreč kot objektivni pouk. Z izgovorom, da fotografije trupel,

---

¹⁷ John Harte je bil edini fotograf, ki je v nedeljo delal pri časopisu *Californian*, ko je slišal, da se je nekdo utopil v jezeru v bližini. Ko je prispel na mesto nesreče, so reševalci še vedno iskali telo petletnega dečka, ki se je utopil, ko je plaval s svojim starejšim bratom. Ko so ga našli in ga pripeljali na obalo, so se družina in zdravniki zbrali okoli trupla. Televizijska ekipa ni posnela tega trenutka, Harte pa je počepnil pod varnostnikovo roko in naredil osem hitrih posnetkov. Do takrat je *Californian* imel uredniško politiko, da posnetkov trupel ne objavlja. Urednik pa se je v tem primeru odločil, da bo fotografijo objavil, ker bo opomnila bralce, naj bodo otroci pri plavanju previdni.

nesreč, vojnih ranjencev in podobno opozarjajo ljudi, da se strašne stvari vendarle dogajajo, jih objavljajo mnogi mediji. »Tisto, česar ne morem razumeti, je objava jokajočih se žena, matera, otrok /.../ Kje je pomembnost v objavljanju fotografije matere, ki je izgubila svojega otroka v požaru? Bo to ustavilo požigalce, da ne naredijo več kaj podobnega?« (Ogden v Christians in drugi 2001: 120). Goodwin in Smith pravita, da »vtikanje kamere v osebne trenutke žalovanja in tragedije lahko mnogi doživijo kot napad na zasebnost« (Goodwin in Smith 1994: 251).

V preambuli Kodeksa slovenskih novinarjev piše, da kodeks velja tudi za fotografijo. Hrvaški novinarski kodeks tega eksplicitno ne vsebuje. V 14. členu le navaja, da novinar, ki zbira informacije, fotografije, posnetke ali dokumente, ne sme uporabljati nepoštenih in nezakonitih sredstev.

Vendar pri fotografiranju trupel ne gre le za odvzemanje dostojanstva osebe, gre za povzročanje trpljenja tistim, ki jim je pokojnik nekaj pomenil. Kako se lahko počutijo starši, ki v dnevnem časopisu vidijo, v kakšnih mukah je umrl njihov sin? Dejstvo je, da je mnogokrat »truplo mogoče prepoznati in da to pomeni strahovit dodaten šok za tistega, ki je bil prizadet že s tem, da je zgubil bližnjega /.../ takšni udarci so nepotrebni, še več, so nemoralni in zelo nedopustni« (Puhar 1992: 32).

V ločenem mnenju, ki ga je Gojko Bervar podal ob razsodbi Novinarskega častnega razodišča v primeru Romane Špende proti novinarju in uredništvu Slovenskih novic, je ob objavljeni fotografiji pokritega trupla povedal, da »ni problematično samo to, da pokojnik ni v celoti pokrit, vprašljivo je, da je časopis sploh objavil fotografijo pokritega umrlega. Domnevni preventivni učinek take fotografije, ki ga z enakim učinkom lahko nadomesti fotografija razbitega avtomobila, je vprašljiv. Ne kaže pa dvomiti, kakšen učinek ima to na svojce – še posebej, ker je fotografija objavljenja tik po nesreči« (Bervar v Novinarsko častno razodišče 2005).

Trpljenje, predvsem v vojni, se pogosto prikazuje tudi na razstavah. Cilj prikazovanja takšnih fotografij naj bi bil opozoriti javnost, da se to, kar vidimo, res dogaja, in da s fotografijo lahko povemo veliko več kot zgolj z besedami. Sontagova se strinja, da ima fotografija velik učinek pri predstavljanju realnosti, vendar se na drugi strani tudi sprašuje, kakšen je cilj takšnih razstav:

Zbuditi ogorčenost? V nas izzvati 'slabo' počutje, oziroma, privabiti nas in nas razžalostiti? Pomagati nam, da obžalujemo? Ali je res potrebno gledanje takšnih slik, ki nam povedo, da so strahote, ki so nekoč zgodile, tako časovno oddaljene, da so izven dosega kaznovanja? Ali smo boljši, ker smo videli takšne slike? Ali nas sploh kaj lahko naučijo? (Sontag 2003: 91).

Puharjeva (1992: 32) ugotavlja, da takšne posnetke večinoma naredijo z namenom zadovoljevanja neskončne človekove lakote po uživanju v tujem trpljenju. »Nihče ne more povedati, koliko dodatnih travm je to povzročilo, koliko več je bilo bolečin ob tako neskončni količini človekovega trpljenja« (Puhar 1992: 32).

Žurej ne odobrava objave fotografij težko ranjenih ali iznakaženih oseb; če do objave vendarle pride, mora biti ob primerni uri. Tako kot slike nesreč, v poštev ne pridejo niti slike oseb v trenutkih močnega razburjanja, žalosti, veselja, živčnega zloma, itd., ker gre za osebna čustva (Žurej 2000: 437). Sontagova ugotavlja, da je malo tistih, ki takšne fotografije, ki kažejo trpljenje, sploh imajo pravico gledati, »verjetno samo tisti, ki to trpljenje lahko olajšajo – kirurgi v bolnišnici, kjer je fotografija nastala – ali tisti, ki se lahko nekaj iz tega naučijo. Vsi ostali so voajeristi, hoteli to biti ali ne« (Sontag 2003: 42).

Vendar sprememb glede objavljanja takšnih fotografij najbrž ni pričakovati, kajti časopisi se sploh ne ukvarjajo z vplivi, ki jih imajo na občinstvo, »na 'druge' – mlajše, manj izobražene, duševno nestabilne, na druge nižjega razreda. Problem je vedno nekje drugje in tisti, na katere vplivajo, so potem razglašeni za pasivne, nekritične v sprejemanju tistega, kar vidijo na ekranu ...« (Boyle 2005: 11).

5. 3. 2 Fotografije iz družinskega albuma

Prispeke o nesrečah in tragedijah pogosto spremljajo tudi fotografije iz družinskega ali šolskega albuma. Takšne fotografije novinar običajno dobi neposredno od družine. So pa tudi drugi viri, prek katerih lahko novinar pride do fotografije: prijatelji, šolski albumi ali kako drugače. Posledice za že tako prizadeto družino, ki je izgubila svojega člana, pa so lahko velikanske. Keeble ugotavlja, da so bili nekateri starši »pretreseni, ko so zagledali fotografijo, na kateri se njihov otrok smeji« (Keeble 2001: 61). Včasih

so to fotografije malih otrok, ki pihajo svečke na torti, žrtev s prijatelji, ko praznujejo, in podobno. Namen je vzbuditi empatijo bralca in posledično večje povpraševanje po časopisu.

6. ANALIZA POROČANJA O PROMETNIH NESREČAH

6.1 Raziskovalni načrt

Zanima nas, kako o prometnih nesrečah poročajo hrvaški in slovenski dnevni tiskani mediji, zato smo se analizo odločili opraviti s kvalitativno metodo. V vzorec bomo vključili dva hrvaška dnevna časopisa, in sicer Jutarnji list in Večernji list, ter dva slovenska dnevna časopisa, Delo in Slovenske novice. Vzorec smo izbrali glede na branost in naklado časopisa. Na Hrvaškem je po zadnjih raziskavah (Mediana 2006/01 – 2005/02) najbolj bran dnevnik 24 sata, vendar smo upoštevali tudi naklado časopisa, ki je nižja od obeh zbranih dnevnikov. Tako visoko branost dnevnika 24 sata lahko razložimo z dejstvom, da je bil časopis, ko je prišel na trg, nekaj časa brezplačen, njegova cena pa je pol manjša od ostalih dnevnih časopisov na Hrvaškem (stane 3 kune, medtem ko so ostali 6 kun). Slovenske novice in Delo pa imata na slovenskem trgu primat pred drugimi dnevniki tako v nakladi časopisa kot tudi v branosti (Mediana 2006/01 – 2005/02). Omenjene časopise bomo analizirali v obdobju od 1. oktobra do 2. novembra 2006, v raziskavo pa bomo vključili vse objavljene prispevke o prometnih nesrečah v tem obdobju, ne glede na žanr. Tem merilom ustreza 131 prispevkov, od tega je največ vesti. Delo o nesrečah praviloma objavlja le kratke, dve do tri povedi dolge vesti, zato jih v eni številki objavijo tudi po 5 do 6. Poleg kratkih in razširjenih vesti, smo v ostalih analiziranih medijih večkrat našli tudi poročila in reportaže o nesrečah.

6.2 Hrvaški tisk

Na Hrvaškem trgu je 13 dnevnih časopisov, od tega 6 nacionalnih in 7 lokalnih, ki jih ni mogoče kupiti v celi državi. Po zadnji raziskavi, ki jo je izvedla Mediana (Mediana 2006/01 – 2005/02), je na Hrvaškem najbolj bran dnevni časopis 24 sata, vendar nima največje naklade. V raziskavo smo tako vključili Jutarnji list in Večernji list, ki sta že nekaj časa na vrhu branosti med hrvaškimi tiskanimi mediji. Naklade pa so na Hrvaškem, za razliko od Slovenije, poslovna skrivnost in je do njih težko priti (podatkov ni v samem časopisu). Po podatkih, ki mi jih je posredoval marketinški

oddelek v teh dveh medijih,¹⁸ ima Jutarnji list od 90. 000 do 120.000 natisnjenih izvodov vsak dan, medtem ko ima Večernji list nekaj več, in sicer od 120.000 do 160.000. Naklade se spreminjajo iz dneva v dan (naklada in s tem posledično tudi prodaja je nekoliko višja ob petkih zaradi tv programa in čez poletje, ko ljudje bolj kupujejo časopise kot pozimi). V obdobju enega meseca je bilo v obeh hrvaških časopisih objavljenih 51 prispevkov o prometnih nesrečah, ki smo jih vključili v analizo.

6. 2. 1 Večernji list

V enomesečni analizi Večernjega lista so se vsi prispevki o prometnih nesrečah razen enega pojavili v rubriki Črna kronika. V tem obdobju je časnik v enajstih izvodih poročal o prometnih nesrečah. Velikokrat so to bile samo kratke vesti ali podpisi pod sliko, objavljeni pa so bili tudi daljši prispevki, kot sta poročilo o nesreči in reportaža z mesta nesreče. Umrli v prometnih nesrečah so večinoma identificirani. 18. člen Kodeksa časti hrvaških novinarjev (nanaša se v prvi vrsti na spolne zlorabe, vendar velja tudi za druge prispevke) pravi, da morajo biti v novinarskih poročilih vse formulacije takšne, da

- »a) otrok in mladoletnik ne more (ne posredno, ne neposredno) biti identificiran,
- b) identificirana je lahko le odrasla oseba.«

Ker je v analiziranem obdobju novinarskih prispevkov o prometnih nesrečah bilo preveč, da bi v tej nalogi obdelali vsakega posebej, smo za ponazoritev ključnih vprašanj izbrali le nekatere.

a) Razkrivanje identitete

Ž. Rukavina, 5. oktober 2006: 26

DEKLICA IZ BABIČINIH ROK POD AVTOMOBIL

Matea Trober (4) se je hudo poškodovala v predvčerajšnji prometni nesreči, ki se je zgodila okoli 16:30 v Belincu. Ušla je stari mami, s katero je hodila ob robu ceste, in

---

¹⁸ Podatke so mi posredovali 1. februarja 2007 v telefonskem pogovoru. Ker podatki niso uradni in so skrivnost vsake medijske hiše, obstaja tudi možnost, da niso zanesljivi.

naletela na drveči avtomobil daruvarskih oznak, s katerim je upravljal 29-letni voznik ... (poudarila P. Č.).

Čeprav gre v tem primeru za deklico, staro le 4 leta, je novinar zapisal njeno polno ime in priimek. Ime voznika ni navedeno, je pa zapisana njegova starost.

dpl, mrk, ba, aa, dš, sf, 9. oktober 2006: 11

ŠTIRIJE MRTVI, DESET RANJENIH

*Ferid Agović (48) je umrl v soboto okoli 7. ure na Jadranski magistrali, ko je z avtom poletel v prepad nad Dubrovnikom /.../ V soboto okoli 15. ure na cesti med Viškovci in Forekušči je umrl **Mirko Roguljić (45)** /.../ Pri Brezničem Humu je umrla **Kristina Debelec (24)** /.../ Na Zagorski magistrali, včeraj okoli 5. ure pri Donji Bistri, je umrl **Fabijan Kruhac (73)**, sovoznik v »škodi oktaviji« ... (poudarila P. Č.).*

Z. Bičak, 10. oktober 2006: 24

UMRLA V ZMEČKANEM AVTOMOBILU

Nada Padežanin (77) je umrla včeraj ob 9:14 na križišču Riječke in Bašćinske ceste v Karlovcu ... (poudarila P. Č.).

V vseh navedenih primerih je objavljena polna identifikacija in starost umrle osebe. Če gre za osebe, ki so se v prometni nesreči poškodovale ali celo ne, pa je praksa nekoliko drugačna. Objavljene so namreč samo začetnice imena in priimka ter starost osebe.

ac, 19. oktober 2006: 39

S PREHITEVANJEM V SMRT

*V torek okoli 17:30 na polavtocesti Reka - Zagreb je **umrl voznik Petar Vukičević (73)** iz Pulja, medtem ko je drugi voznik **M. I. (33) hudo ranjen** ... (poudarila P. Č.).*

Čeprav je v tem primeru identifikacija možna (objavljeni sta začetnici in starost osebe), ime ni eksplicitno navedeno. Sicer so tudi izjeme, ki jih je zelo malo. Tako je v Večernjem listu 17. oktobra 2006 v prispevku z naslovom »Preživela nalet vlaka« 72-letna Pera Grbeša identificirana s polnim imenom in priimkom.

V naslednjem primeru, v katerem je v istem prispevku smrtna žrtev celovito identificirana, je druga oseba, ki je nesrečo domnevno zakrivila, zapisana le z začetnicami.

Z. Bičak, 10. oktober 2006: 24

UMRLA V ZMEČKANEM AVTOMOBILU

*... nesrečo je povzročil voznik tovornjaka IGM Tounja **R. G. (25)**, ki je, prihajajoč iz Reške iz smeri Karlovca, s prednjim levim delom udaril v zadnji del Kije Pride. (poudarila P. Č.).*

Domnevni povzročitelji nesreče so v Večernjem listu praviloma identificirani le z začetnicama imena in priimka. Ne glede na to je identifikacija možna, kajti navedena je še starost in kraj bivanja osebe. V naslednjem primeru pa je novinar objavil celo registrske tablice vozila osebe, ki je nesrečo zakrivila.

Il, 14. oktober 2006: 22

STARCA NA ZEBRI Z AVTOM UBIL 76-LETNIK

*Josip Marcluš (84) iz Nedelišća je umrl nekaj ur po prometni nesreči, ki se je zgodila v četrtek v Nedelišču okoli 11:55 v Čakovečki ulici. Medtem ko je prečkal označeni prehod za pešce, ga je z avtom oznak ČK 310 E udaril **O. A. (76) iz Puščina**, ki je vozil z neprilagojeno hitrostjo.*

b) Navajanje virov in točnost informacij

Vsaka zgodba mora imeti vir informacij, ki ji daje kredibilnost. 4. člen Kodeksa časti hrvaških novinarjev veleva, da mora novinar govoriti resnico, sporočati uravnoteženo in preverjeno informacijo. Novinar »navaja osebe in inštitucije, od katerih je dobil podatek, informacijo in izjavo« (4. člen).

Najpogostejši vir informacij v analiziranih prispevkih je **policija**. Če se zgodi hujša nesreča, na policijskih upravah včasih povedo več: »Prot vozniku golfa, 40-letnemu

Danijelu Paliću, bo vložena kazenska ovadba«. ¹⁹ Včasih so kot vir navedeni **sosedje**: »od domačinov smo izvedeli, da je soproga, ko ga je pospremila na ulico, slišala močan udarec ...«; ²⁰ **dežurni zdravniki**: »pacient je v življenjski nevarnosti. Ni operiran, temveč je po zdravniški oskrbi nameščen na oddelek intenzivnega zdravljenja«; ²¹ **priče s kraja nesreče**: »zaradi slabega vremena je vse plavalo«, ²² tudi **pogovor med pričami s kraja nesreče**: »Tako je to, ko človek misli, da mu tramvaj ne more nič«, ²³ **sorodniki**: »Je to moj otrok? Je moj otrok živ?«. ²⁴

Novinar informacije včasih ne preveri in prispevek napiše na podlagi govoric. S takšnim pisanjem o prometnih nesrečah lahko vpliva na tiste, ki jih tragedija zadeva, kar ponazarja prispevek družne Antić, ki je bila ob poročanju o smrti njihovega sina zelo prizadeta. Zato so na sporni prispevek tudi reagirali (14. oktobra 2006: 22):

DRUŽINA ANTIĆ OGORČENA NAD TEKSTOM

Crikvenica – Družina Antić se je na nas obrnila z reakcijo na tekst o nesreči, v kateri je umrl Krunoslav Antić (19): »Globoko smo pretreseni in razočarani nad prispevkom novinarja Antona Ficka z naslovom 'Z veliko hitrostjo se je zabil v tovornjak', ki je bil objavljen v nedeljo o tragični nesreči, ki se je v petek zgodila v Crikvenici. Pomembno dejstvo, da je voznik tovornjaka Milan Pađen izsilil prednost motociklistu Krunoslavu Antiću, je le omenjena, medtem ko preostali del teksta prinaša neutemeljene in irelevantne podatke, ki se nanašajo na umrlega Krunoslava. Navedeno je namreč, da je 'na delu magistrale, na katerem je umrl, pogosto peljal s hitrostjo večjo od 200 kilometrov na uro', da se 'ne ve, ali je imel Antić opravljen vozniški izpit', vrhunec pa predstavlja neprimeren stavek, v katerem Ficko zaključuje, da je z 'ironijo usode Antić umrl zraven plakata, na katerem je James Dean, legendarni igralec-upornik, ki je tudi umrl v prometni nesreči zaradi velike hitrosti'. Da bi potrdili upravičenost reakcije, prilagamo kopijo Krunoslavovega vozniškega dovoljenja in prometno dovoljenje, ki

¹⁹ Aleksandar Ajdarić, Damir Luka Saftić (2006): Tata, BMW-om sam pomeo osam ljudi! Večernji list, 2. 11.: 26.

²⁰ Dpl, mrk, ba, aa, dš, sf (2006): Četvero mrtvih, desetak ozlijeđenih. Večernji list, 9. 10.: 11.

²¹ Senka Knežević (2006): Tramvaj udario neopreznog pješaka. Večernji list, 16. 10.: 20.

²² Sergej Županić (2006): Završio pod kamionom, brez ozljeda. Večernji list, 5. 10.: 39.

²³ Senka Knežević (2006): Tramvaj udario neopreznog pješaka. Večernji list, 16. 10.: 20.

²⁴ Sergej Županić (2006): Ode ljubav moja! Večernji list, 2. 11.: 26.

dokazuje, da je lastnik motocikla njegov brat in da je motocikel registriran in brežhiben.«

c) Fotografije

Fotografije s kraja nesreče so v Večernjem listu pogoste. Ni redkost pokrito truplo, ki leži sredi ceste, pojavljajo pa se tudi kosi oblačil pokojnega oz. njegove osebne stvari. Tako je tudi veliko prispevkov v analiziranem obdobju opremljenih s fotografijami nesreče. Večernji list²⁵ tako kaže sliko očeta umrlega, ki dviguje rjuho, s katero je pokojnik pokrit, da bi identificiral truplo. Tako v samem tekstu kot tudi pod sliko stoji napis »Oče umrlega Roguljiča grenko zajokal«. Takšni in podobni primeri, ki kažejo žalost sorodnikov ob izgubi, vdirajo v zasebnost žalujoče družine. Na fotografiji lahko opazimo del pokojnikovega obraza. Kot smo povedali že v prvem delu diplomske naloge, ima oseba pravico do dostojanstva tudi po smrti. Fotografija trupla, pokritega z rjuho, je objavljena tudi 27. oktobra 2006,²⁶ z besedilom »žena umrla nekaj metrov od svoje hiše«. Etično najbolj sporen primer v analiziranem obdobju pa so fotografije, ki so spremljale tekst pod naslovom »Odšla je ljubezen moja«²⁷. Fotografija s kraja nesreče kaže pokrito truplo 7-letne deklice Stele, ki je umrla pod kolesi rešilca. Šolska torba leži zraven nje na cesti. Objavljene so tudi fotografije Steline matere, ki kriči, in dveh zdravnikov, ki jo držita, s spremnim besedilom »Ali je moj otok živ, je kričala Stelina mati, ki je doživela infarkt«, sestre, stare mame in očeta, ki v rokah drži njeno fotografijo, verjetno iz družinskega albuma. Tekst, ki združuje zadnje tri fotografije, se glasi: »Ko je pred nekaj meseci bila posneta fotografija deklice, ki nam jo je pokazal Stelin oče, tudi v najbolj črnih sanjah nihče ni mogel slutiti takšne tragedije. Pri preiskavi, šele dva ali tri metre od telesa, babica in starejša sestra niso hotele verjeti.«

---

²⁵ Dpl, mrk, ba, aa, dš, sf (2006): Četvero mrtvih, desetak ozlijeđenih. Večernji list, 9. 10.: 11.

²⁶ SI (2006): Poginula pješakinja. Večernji list, 27. 10.: 28

²⁷ Sergej Županov (2006): Ode ljubav moja. Večernji list, 2. 11.: 26.

6. 2. 2 Jutarnji list

Jutarnji list je dnevnik, ki je po številu tiskanih izvodov takoj za Večernjim listom (Mediana 2005, 2006). Strukturno je podoben Večernjemu listu, kajti v prvi polovici časnika so bolj resne in aktualne teme, ponavadi iz politike in gospodarstva, v drugi pa nekoliko bolj lahkotne. Tudi po izgledu ga ne moremo umestiti ne med kakovostne časopise ne med tabloide. Gre za populistični časnik, v katerem lahko najdemo paleto različnih tem. Tudi v Jutarnjem listu je poročanje o žrtvah nesreč s polnim imenom in priimkom stalna praksa. Otroci pri tem niso izjema.

a) Razkrivanje identitete

F. Senjanović, 20. oktober 2006: 14

DEKLICA SE JE POŠKODAVALA NA POTI DO ŠOLE

*Dijakinja tretjega razreda osnovne šole **Gordana Šimunović (9)** je dobila življenjsko nevarne poškodbe v prometni nesreči, ki se je zgodila včeraj okoli 8:30 ... (poudarila P. Č.).*

Enak način poročanja o prometnih nesrečah v Jutarnjem listu ohranjajo tudi pri polnoletnih osebah, čeprav gre za nesrečo s smrtnim izidom in bi identiteto novinarji lahko zamolčali.

A. Trpčič, 10. oktober 2006: 14

ODŠLA OD ZDRAVNIKA IN UMRLA V TRČENJU

***Nada Padežanin (74)** iz Sjeničaka Lasinjskog, sovoznica v avtomobilu Kia pride, KA 499-DH, je umrla včeraj v trčenju, ki se je ob 9:15 zgodilo na križišču Riječke ceste in Bašćinske ulice (poudarila P. Č.).*

M. Martinčić, 19. oktober 2006: 13

VOZNIK TOVORNJAKA SE ZALETEL V KOMBAJN IN UMRL

***Rudolf Jantoljak (46)** je umrl v prometni nesreči, ki se je zgodila v torek okoli 23:25 v vasi Patkovac pri Bjelovaru ... (poudarila P. Č.)*

Identiteta domnevnega povzročitelja nesreče praviloma ni popolnoma razkrita. Včasih so zapisane začetnice imena in priimka ali pa nekatere druge informacije, kot so starost, kraj bivanja, oznake vozila in podbno. V naslednjem prispevku je žrtev izrecno identificirana, medtem ko povzročitelj ni.

V. Tomić, 27. oktober 2006: 14

POLICIST Z AVTOM NALETEL NA PEŠKO IN JO POVOZIL DO SMRTI

Radojka Vujko (70) iz Servapa je na mestu umrla, ko je na njo, medtem ko porivala gradbeniški voziček in prečkala cesto zunaj označenega prehoda za pešče, z osebnim avtomobilom znamke VW Passat oznak OS 436-FH **naletel 30-letni policist iz Klise** (poudarila P. Č.).

Pri opisovanju udeležencev nesreč, ki niso umrli, pa je praksa Jutarnjega lista zelo nedosledna. V nekaterih primerih so zapisana samo leta ali pa začetnici imena in priimka osebe. Spet drugič pa je oseba identificirana z imenom in priimkom (9. oktober 2006: *Miroslav Birkič (25) je lažje poškodovan*). So tudi primeri, čeprav redki, ko smrtna žrtev ni identificirana, vendar si glede na prakso Jutarnjega lista upamo trditi, da podatkov o umrlem novinar najverjetneje ni dobil. V istem prispevku, v katerem je združeno več prometnih nesreč, so vsi navedeni umrli razen enega identificirani z imenom in priimkom. To potrjuje dvom, da ne gre za uredniško politiko, temveč za pomanjkanje informacij, ki bi jih novinar sicer najverjetneje objavil.

G. Cvjetanović, N. Krčar, E. Piše, Ž. Petrušić, 9. oktober 2006: 13

POLETEL V 150 m GLOBOKI PREPAD IN UMRL

*Pri padcu v jamo nad Dubrovnikom, globoko 150 metrov, je v soboto okoli 6:45 umrl **F. A. (48)** /.../ **Kristina Debelec (24)** iz Pribislavca pri Čakovcu, je umrla v soboto v popoldanskih urah v Splošni bolnišnici Varaždin zaradi poškodb, ki jih je dobila v nesreči, ki se je zgodila istega dne ob 10:30 na 66. kilometru avtoceste Goričan – Zagreb pri Brezničkem Humu /.../ V soboto popoldne je umrl **Mijo Roguljić (45)** iz Viškovaca ...*

Pri identifikaciji torej ni pravila ali uredniške politike, ki bi se je novinarji dosledno držali. Razkrivanje identitete je odvisno od posameznega primera. Če novinar podatke ima, jih očitno brez zadržkov pogosto tudi objavi.

b) Navajanje virov in točnost informacij

Ko se zgodi hujša prometna nesreča, novinarji poskušajo ob policijskem poročilu dobiti še kak odziv. V prispevku z naslovom »*Državni prvak v rokoborbi padel iz avtomobila in umrl*«²⁸ so poleg informacij o poteku in posledicah prometne nesreče naštetih tudi dosežki umrlega v rokoborbi: kdaj je začel trenirati, v kateri kategoriji je nastopal, kakšne načrte je imel kot trener. Novinar navaja izjavo pokojnikovega dolgoletnega **trenerja**: »vodil je mladinsko šolo in se je začel vključevati v trenersko delo kluba, v katerem je videl tudi svojo prihodnost«. Za isti prispevek je novinar poskušal dobiti tudi odzive staršev, vendar mu to ni uspelo. Svoj poskus pa je vseeno zapisal: »Tomislavova starša Štefanija in Marko Kužmić sta bila včeraj po novici o sinovi smrti v velikem šoku in nista dajala nobenih izjav«. Vir so lahko tudi **druge osebe, ki so blizu pokojniku**, a niso nujno prijatelji: »'tragično je to, kar se je zgodilo, ker se že dalj časa govori o ležečih policajih. Poleg tega, voznike motijo obrasla drevesa, ki prekrivajo pogled proti semaforju in prometnim znakom', nam je v solzah povedala mati sošolca umrle deklice«;²⁹ **strokovnjaki**: »strokovnjaki opozarjajo, da je ob ravnodušnosti posameznika glavni problem neprilagajanje prometa nagli izgradnji novih stavb«.³⁰ Sicer dobijo novinarji veliko informacij tudi po **neuradni poti**: »po prvih informacijah je ena oseba v trčenju dobila poškodbe glave, medtem ko je druga težko poškodovana«;³¹ od samega **udeleženca nesreče**: »peljal je malo hitreje in ga je v enem trenutku začelo nositi. Verjetno je bilo to zaradi močnega dežja in nevihte. Vlačilec je bil na desnem pasu, ko je odneslo zadnji del, prevrnil se je in zdrsel po cesti. Uspel sem pritisniti na zavoro, vendar je cesta bila

---

²⁸ Damir Ivančić (2006): Državni prvak u hrvanju ispaao iz Audiya i poginuo. Jutarnji list, 29. 10.: 6.

²⁹ Lana Mindoljević, Sanjin Španović (2006): Hitna ubila djevojčicu. Jutarnji list, 2. 11.: 14.

³⁰ Lana Mindoljević, Sanjin Španović (2006): Hitna ubila djevojčicu. Jutarnji list, 2. 11.: 14.

³¹ Martina Smoljanec (2006): Zbog magle i brzine četvero ozlijeđenih. Jutarnji list, 16. 10.: 13.

³² Koraljka Djetić, Marin Penavić (2006): Izgorio vozač Yuga, Škoda pod tegljačem. Jutarnji list, 5. 10.: 12–13.

mokra in se Škoda ni mogla pravočasno ustaviti – nam je povedal srečni Slovenec po tem, ko je policistom dal svojo izjavo«.³²

Podoben je drugi primer, ko novinarju o poteku nesreče pripoveduje ženska, ki se je z avtom zaletela v deklico:

v enem trenutku se je pred menoj pojavila deklica /.../ nisem utegnila reagirati. Vse se je zgodilo v delu sekunde. Takoj sem izstopila iz avtomobila, deklica je bila pri zavesti /.../ potem sem z možem in hčerko odšla v bolnišnico obiskat deklico. Prav takrat je potekala operacija. Srečala sem njene starše, ki so bili v strašnem šoku, vendar mi niso nič zamerili in so bili zelo razumevajoči in prijazni.³³

Vir je lahko tudi sama **žrtev nesreče**:

'pazila bom naslednjič, ko bom tekla čez progo. To ni šala, počakala bom, da vlak gre mimo, šele potem bom šla jaz! Odšla sem po kruh, tukaj hodim vsak dan in zato vem, da vlak upočasni, ko prihaja. Mislim, da se me ni dotaknil, odnesel me je zrak ob naletu vlaka. Vse bi bilo dobro, če ne bi z glavo udarila v kamen. Kost je zlomljena, ampak ni važno, dobro sem jo odnesla' – je v smehu povedala Pera Grbeša.³⁴

V istem prispevku je novinarka dobila tudi izjavo Perinega **sina**: »njen sin Nikola nam je povedal, da je strojevodja vlaka v šoku in da mu je povedal, kako je že zaprl oči, ko jo je zagledal na progi«.

Če je informacija o prometni nesreči zapisana v obliki kratke ali razširjene vesti, vir informacij velikokrat ni naveden. Ker so v takšnih primerih objavljena samo osnovna dejstva o poteku dogodka in posledicah, po ustaljenem vzorcu lahko sklepamo, da je vest povzeta po policijskem poročilu in morda po skopih informacijah iz bolnišnice. Ko gre za lažje poškodbe, je v časopisu zmeraj zapisana tudi izjava zdravnika, ki pove, kakšno je stanje njegovega pacienta.

---

³³ Frane Sejanović (2006): Djevojčica stradala na putu do škole. Jutarnji list, 20. 10.: 14.

³⁴ Andeja Kuzmić (2006): Udario je vlak dok je žurila kupiti kruh. Jutarnji list, 17. 10.: 14.

c) Fotografije

Fotografije, ki spremljajo novinarska besedila o prometnih nesrečah, večinoma ne prikazujejo trupel, vendar so opazna tudi občasna odstopanja. Tako je na primer ob prispevku z naslovom »*Policist s Passatom naletel na peško in jo ubil*«³⁵ fotografija umrle ženske, ki je sicer pokrita s belo rjuho, a se še vedno vidijo deli njenega telesa, in sicer leva roka in del glave. Pod fotografijo piše: »Telo pokojne Radojke Vujko in razbit avto«, kar sicer majhno fotografijo še bolj poudari in pritegne pogled. Objava take fotografije krši dostojanstvo osebe.

Ob prispevku z dne 29. oktobra 2006 »*Državni prvak v rokoborbi padel iz Audiya in umrl*«³⁶ je razen zmečkanega avtomobila, v katerem se je peljal pokojni Tomislav Kuzmić, objavljena tudi njegova fotografija s črnim trakom, najverjetneje namenjena za komemoracijo ali pogreb. Tekst pod sliko se glasi: »Umrli Tomislav Kuzmić (24)«. Fotografija dopolnjuje tekst, ki je napisan kot nekrolog, ker gre za državnega prvaka v rokoborbi. K prispevku so dodani tudi podatki o vzroku in posledicah nesreče.

Fotografija mrtvega telesa, ki pokrito z rjuho leži sredi ceste, v Jutarnjem listu ni redkost. Takšno fotografijo smo na primer našli v številki z dne 9. oktobra 2006,³⁷ v prispevku, ki je bil objavljen v ponedeljek in združuje več prometnih nesreč, ki so se zgodile med vikendom. Podobna fotografija je bila objavljena tudi ob vesti: »*Umrta v Corsi pod vlačilcem*«³⁸ in »*Urgenca ubila deklico*«. V istem prispevku je objavljena tudi fotografija šokirane babice in sestre umrle deklice, ki ob policijskem traku nejeverno gledata proti cesti, kjer se je nesreča zgodila.

V Jutarnjem listu se ob besedilih o prometnih nesrečah pojavljajo tudi risbe. Tako smo tudi v analiziranem obdobju zasledili risano ponazoritev poteka prometne nesreče.⁴⁰ Na sliki panorame prepada ob cesti je vrisana rdeča puščica, ki kaže, s

---

³⁵V. Tomić (2006): Policajac Passatom naletio na pješakinju i usmrtio je. Jutarnji list, 27. 10.: 14.

³⁶Damir Ivančić (2006): Državni prvak u hrvanju ispao iz Audiya i poginuo. Jutarnji list, 29. 10.: 6.

³⁷G. Cvjetanović, N. Krčar, E. Piše, Ž. Petrušić (2006): Poletio u 150 m dubok ponor i poginuo. Jutarnji list, 9. 10.: 13.

³⁸A. Ku (2006): Poginula u Corsi pod šleperom. Jutarnji list, 17. 10.:14.

³⁹Lana Mindoljević, Sanjin Španović (2006): Hitna ubila djevojčicu. Jutarnji list, 2. 11.: 14.

katere točke na cesti je voznik poletel v prepad, in mesto, na katerem je pristal. Druga puščica pa kaže višinsko razliko med tema dvema mestoma, ki je 150 metrov. Lahko sklepamo, da v uredništvu niso imeli fotografije s kraja nesreče, zato so potek nesreče ponazorili na drugačen način. Menimo, da je to z etičnega vidika primernejše od objavljanja zračnih blazin,⁴¹ zmečkanih avtomobilov in mrtvih teles po cesti.

6. 3 Sklep

Oba hrvaška časopisa redno poročata o prometnih nesrečah. Če je cilj obvestiti javnost, da se zaradi npr. neprilagojene hitrosti, alkohola, nepazljivosti in podobno dogajajo tragedije, v katerih ljudje umirajo, bi prispevki lahko vsebovali samo najbolj osnovne informacije o tem, kaj, kje, kdaj, kako (se je nesreča zgodila). Menimo, da tudi eno temeljnih novinarskih vprašanj, *kdo*, za razumevanje dogodka ni pomembno. Razen skopih policijskih poročil o nesreči, novinarji včasih uspejo dobiti informacije, do katerih javnost ni upravičena.

Neidentifikacija žrtve je redka. Upamo si trditi, da se pojavlja le takrat, kadar novinar do polne identitete ni uspel priti. Tako so tragično umrli skoraj vedno predstavljeni s polnim imenom in priimkom ter tudi s starostjo. Izjema niso niti otroci, čeprav 18. člen Kodeksa časti hrvaških novinarjev prepoveduje identifikacijo otrok in mladoletnikov. Takšno prakso imata oba analizirana hrvaška časopisa. Razlike smo opazili pri poročanju o udeležencih nesreče, ki so preživeli. V takšnih primerih Večernji list identitete večinoma ne objavi, medtem ko je Jutarnji list zelo nekonsistenten, kar pomeni, da je objava imena in priimka različna od prispevka do prispevka, in tudi odvisna od tega, ali je novinar informacije uspel izvedeti. Oba časnika pri poročanju o povzročitelju nesreče praviloma objavljata le začetnici imena ali druge informacije, kot so številka registarske tablice, kraj bivanja in starost osebe, ki je zakrivila nesrečo. Novinarka Večernjega lista Ivana Jakelić, ki dela v redakciji

---

⁴⁰G. Cvjetanović, N. Krčar, E. Piše, Ž. Petrušić (2006): Poletio u 150 m dubok ponor i poginuo. Jutarnji list, 9. 10.: 13.

⁴¹ Martina Smoljanec (2006): Zbog magle i brzine četvero ozlijeđenih. Jutarnji list, 16. 10.: 13.

'črna kronika', pravi,⁴² da je v njihovi medijski hiši ustaljena praksa, da se identifikacija umrlih v nesrečah objavi s polnim imenom in priimkom, medtem ko pri poročanju o poškodovanih objavljajo le začetnici imena in priimka. Takšno prakso ohranjajo tudi, ko gre za otroke in mladoletnike.

Mnogokrat novinarji objavijo le osnovne informacije o nesreči. Če gre za nesrečo s smrtnim izidom, pa se potrudijo izvedeti čim več, pogosto tudi o zasebnem življenju umrlega. Tako so novinarjevi viri raznoliki: poleg policije in zdravnikov tudi sosede, prijatelji, družina, priče, druge osebe, ki so blizu pokojniku, strokovnjaki, udeleženci nesreče, pa tudi sama preživela žrtev. Če novinar izjave ne dobi, svoj poskus kontaktiranja določene osebe navede.

Viri so v skoraj vseh prispevkih navedeni. Ko niso, pa je večinoma razvidno, da gre za policijsko poročilo. Skoraj vsak prispevek je opremljen z fotografijo. Večinoma gre za fotografije s kraja nesreče (zmečkani in uničeni avtomobili na in ob cesti, zaprt promet, izvedenci na kraju nesreče ...). So pa tudi fotografije, ki kažejo trupla, pokrita z rjuho, včasih se vidijo celo deli telesa (npr. oče, ki dviguje rjuho in pod njo prepozna svojega sina), trenutke šoka in nejevere družine umrlega (mati v trenutku, ko izve, da ji je umrla 7-letna hči, babica in sestra pokojne v solzah, oče, ki drži njeno fotografijo). To so za javnost nepotrebni podatki, gre za razstavljanje tuje bolečine ob izgubi njim drage osebe. Novinarka Ivana Jakelič pa pravi, da se v Večernjem listu trudijo objavljati javnosti sprejemljive fotografije, ki eksplicitno ne kažejo iznakaženih trupel, saj imajo stališče, da je treba spoštovati dostojanstvo osebe.

6. 3 Slovenski tisk

Na slovenskem trgu je 8 dnevnih časopisov. V raziskavi smo se osredotočili na dva najbolj prodajana in najbolj brana časopisa. Največ natisnjenih izvodov in najvišjo branost ima po Medianinih raziskavah (Mediana 2006/01 – 2005/02) časnik

---

⁴²Z novinarko Večernjega lista Ivano Jakelič smo za potrebe te diplomske naloge opravili intervju o načinu zbiranja informacij in poročanju o prometnih nesrečah v tem hrvaškem dnevniku. Intervju smo opravili 10. maja 2007 po elektronski pošti.

Slovenske novice, za njim pa je časnik Delo⁴³. Izdaja ju sicer ista hiša, vendar je prvi tabloid, drugi pa naj bi predstavljal resni časopis, čeprav se zaradi tržne usmerjenosti tudi nagiba k rumenim vsebinam. V analiziranem obdobju enega meseca je v obeh časnikih skupaj bilo objavljenih 80 prispevkov, ki so ustrezali merilom za oblikovanje vzorca. Največ je bilo kratkih vesti, ki jih Delo objavlja v rubriki 'Na kratko'.

7.3.1 Delo

Delo ima konotacijo resnega časopisa, čeprav se zaradi tržne usmerjenosti nagiba tudi k rumenemu poročanju. Po zunanji podobi je klasičen resni časnik velikega formata. Za branje Dela naj bi si vzeli čas. Na naslovnici prevladuje besedilo in ne fotografije. Naklada se giblje od slabih 70.000 izvodov do dobrih 90.000 ob sobotah, ko ob časopisu izhaja tudi Sobotna priloga, stane pa 0,80 evra.

Prispevki o prometnih nesrečah se v Delu največkrat pojavljajo pod paginalnim naslovom Kronika. Le redko je nesrečam posvečeno veliko prostora na naslovnici. V času analize se je mala fotografija nesreče na naslovnici pojavila le dvakrat, in sicer v skrajem zgornjem delu časopisa, z napisom z zelo majhnimi črkami.

a) Razkrivanje identitete

Kodeks novinarjev Slovenije v 20. členu pravi, da mora novinar spoštovati posameznikovo pravico do zasebnosti in se izogibati senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti. Poseg v zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes.

Delo zelo redko razkriva polno identifikacijo žrtve. Tudi besedila o nesrečah so ponavadi zelo kratka, največkrat je to le slika z vestjo ali vest sama. Udeležence nesreče ali žrtve ponavadi ne poimenujejo niti z začetnicami imena in priimka. Pogosto je zapisana starost umrlega, ali pa informacija o tem, iz katerega kraja prihaja.

---

⁴³ Slovenske novice bere 26,3 % Slovencev, sledi Delo, ki ga bere 15 % Slovencev (Mediana 2005/02–

R. G., 28. oktober 2006: 6

NI PREŽIVEL SILOVITEGA TRKA V ZADEK TOVORNJAKA

Na glavni cesti izven naselja Cvetkovci je v četrtek ob 18.35 ugasnilo življenje 56-letnega voznika iz bližnjih Zamušanov (poudarila P. Č.)

K. D., M. R., 19. oktober 2006: 7

V TREH TRČENJIH UMRLI VOZNIKA IN SOPOTNIK

Na območju ljubljanske policijske uprave sta se v torek zvečer skoraj hkrati zgodili prometni nesreči, v katerih sta umrla 19-letni sopotnik in 26-letni voznik /.../ za volanom je bil 18-letni Ljubljančan, z njim pa so bili še trije devetnajstletniki, eden iz Velenja, drugi iz Trbovelj, tretji pa iz Jeseniške okolice (poudarila P. Č.).

Podobnih primerov je veliko: »63-letni voznik osebnega avtomobila, sicer češki državljan /.../ 51-letni voznik osebnega avtomobila, nemški državljan /.../ 73-letna državljanka Hrvaške«;⁴⁴ »huda prometna nesreča, v kateri je 22-letna Ljubljančanka, sopotnica na motornem kolesu, dobila hude telesne poškodbe«;⁴⁵ »Enainpetdesetletni voznik traktorja, doma iz okolice Nove Gorice, je imel na zadnjem delu na hidravliko pritrjeno kovinsko ploščad, na kateri so se peljali 6-letna deklica in 4-letni brat in njuna 37-letna mama.«⁴⁶

Delo ohranja isto prakso tudi pri poročanju o povzročiteljih nesreče. Objavljene so le skope informacije. Največkrat je to le starost osebe: »71-letna Ljubljančanka je zaprla pot 21-letnemu Ljubljančanu, ki je vozil jeepa«;⁴⁷ »26-letni voznik zbil 10-letnega fantiča«.⁴⁸

Našli pa smo tudi primere, ko niso razkrite niti najosnovnejše informacije:

I. V., 18. oktober 2006: 7

S PETKO PRED TOVORNJAK

2006/01).

⁴⁴ D. P. (2006): Voznik umrl, sopotnica hudo ranjena, 2. 10.: 6.

⁴⁵ Š. Ž. (2006): Prehitro v ovinek. Delo, 2. 10.: 6.

⁴⁶ M. A. (2006): Umrla je 6-letna deklica. Delo, 2. 10.: 6

⁴⁷ K. D. (2006): Streho so morali odrezati. Delo, 17. 10.: 7.

⁴⁸ K. D. (2006): Z golfom zbil otroka. Delo, 17. 10.: 6.

Do ponesrečenca, kateremu ni bilo več pomoči, so prišli šele, ko so poklicni gasilci na petki odrezali streho.

J. P., 5. oktober 2006: 7

PRI SREČEVANJU TRČILA TOVORNJAK IN OSEBNI AVTO

Na cesti med Ljutomerom in Svetim Tomažem se je včeraj popoldne izven naselja Vidanovci zgodila nesreča, v kateri se je voznica osebnega avtomobila, doma z območja Ormoža, hudo poškodovala.

Le dvakrat v analiziranem obdobju smo naleteli na polno razkritje identitete.

I. V., 27. oktober 2006: 7

MOTORIST IZDIHNIL POD ODBOJNO OGRAJO

*V noči na četrtek, nekaj minut pred polnočjo, je **29-letni Aleš Bandelj** iz Hrvtinov vozil motorno kolo suzuki GSRX R 600 od Škofij proti Kopru /.../ Motorista je skotalilo v stebričke kovinske odbojne ograje, motorno kolo pa je pristalo skoraj sto metrov nižje od kraja padca. Motorist je bil takoj mrtev (poudarila P. Č.).*

R. G., 30. oktober 2006: 6

MOTORISTU JE ZAPRL POT

*Motorist (menda **naj bi šlo za Dejana Črniča**) je silovito treščil v levi bok vozila in skupaj z motornim kolesom zletel čezenj (poudarila P. Č.)*

V zadnjem primeru je uporabljena beseda *menda*, kar kaže na novinarjevo negotovost in neuradnost informacije. Objava takšne informacije o identiteti umrle osebe je še posebej sporna, kajti lahko se izkaže, da je podatek napačen.

b) Navajanje virov in točnost informacij

V času analize časopis Delo nobeni prometni nesreči ni posvetil veliko prostora. Večinoma so to kratke in razširjene vesti, ki so napisane po policijskem poročilu in ne vključujejo izjav svojcev ali prijateljev udeležencev nesreče. Če ne gre le za policijsko poročilo oz. so zapisane še dodatne informacije ali izjava, je vir posebej poudarjen. **Policija:** »tik pred tem je voznik golfa začel zavirati, vendar trčenja takrat

ni mogel več preprečit', je pojasnil pomočnik komandirja mariborske postaje prometne policije Anton Vinko in dodal, da vzrok za nesrečo še ni znan.«;⁴⁹ »že v soboto popoldne so kranjski policisti dobili sporočilo, da se je na Žirovskem vrhu prevrnil traktorist in obležal nezavesten«.⁵⁰ **Neuradni podatki:** »po prvih podatkih se je nesreča zgodila zaradi napake na avtobusu /.../ v nesreči je bilo po prvih podatkih ranjeno dvanajst ljudi /.../ po doslej dostopnih informacijah si je eden od potnikov zlomil nogo«.⁵¹

c) Fotografije

Kot smo že povedali, je v Delu zelo pogost žanr vesti skupaj s fotografijo prometne nesreče. Te so včasih etično sporne. Naj spomnimo, da novinarski kodeks v 22. členu od novinarja zahteva posebno odgovornost pri objavi fotografij ter pri poročanju o tistih, ki jih je doletela družinska tragedija.

Ob prispevku z naslovom »*V treh trčenjih umrli voznika in sopotnik*«⁵² je objavljena velika barvna fotografija zelo uničenega golfa, v katerem je umrl 23-letni moški. Na njej je vidna popolnoma krvava zračna blazina in športni copat na zadnjem sedežu avtomobila. 30. oktobra 2006 sta pod paginalnim naslovom Kronika objavljeni fotografiji dveh različnih nesreč. Na prvi⁵³ ob zmečkanem avtomobilu, v katerem sta umrla mati in sin, vidimo krsto. Na drugi⁵⁴ pa je zraven motorja, ki leži ob cesti, športni copat, za katerega lahko sklepamo, da je bil pokojnikov.

Vdor v dostojanstvo osebe smo ugotovili v prispevku z naslovom »*Motorist izdahnil pod odbojno ograjo*«.⁵⁵ Besedilo razkriva ime in priimek umrlega 29-letnika in tudi pove, iz katerega kraja je bil pokojnik, navaja podrobnosti o nesreči, sporna pa je tudi fotografija. Ta kaže pet policistov, ki preiskujejo nesrečo in ob tem stojijo nad truplom, ki je pokrito s črno rjuho. Pod prekrivalom so vidne pokojnikove noge, in sicer eno stopalo, drugo pa je krvavo. Na cesti lahko vidimo tudi čelado.

⁴⁹ K. D., M. R. (2006): V treh trčenjih umrli voznika in sopotnik. Delo, 19. 10.:7.

⁵⁰ Z. L., D. I. (2006): Umrli pod traktorjem. Delo, 30. 10.: 6.

⁵¹ Š. Z (2006): Avtobus trčil v hišo, ducat ranjenih. Delo, 27. 10.: 7.

⁵² K. D., M. R. (2006): V treh trčenjih umrli voznika in sopotnik. Delo, 19. 10.:7.

⁵³ Z. L., D. I. (2006): Pri Ratežu sta v Cliu umrla mati in sin. Delo, 30. 10.: 6.

⁵⁴ R. G. (2006): Motoristu zaprl pot. Delo, 30. 10.: 6.

⁵⁵ I. U. (2006): Motorist izdahnil pod odbojno ograjo. Delo, 27. 10.:7.

7.3.2 Slovenske novice

Čeprav gre za isto izdajateljsko hišo kot pri Delu, je zasnova časnika drugačna. Slovenske novice so tabloid z veliko fotografijami in malo besedila na naslovnici. Zelo redki so prispevki o aktualnih političnih ali gospodarskih temah. Poudarek je predvsem na kroniki in tragedijah na eni strani ter podrobnostih iz življenja slavnih na drugi. Gre za najbolj bran slovenski dnevni časopis, ki ga po Medianinih raziskavah (2005/2-2006/02) bere 26, 3 % ljudi, vsak dan pa je natisnjenih čez 90.000 izvodov.

a) Razkrivanje identitete

Za Slovenske novice je značilno, da so napovedi za prispevke o prometnih nesrečah objavljene že na naslovnici, podrobneje pa o njih pišejo pod paginalnim naslovom »Črni scenarij«. Prispevek o nesreči, v kateri je bil udeležen kandidat za mariborskega župana, pa je bil objavljen na straneh Bulvarja.

Ko gre za daljše prispevke, v katerih so prometne nesreče bolj podrobno obravnavane, sta ponavadi objavljena ime in priimek udeleženca nesreče. Čeprav kodeks zahteva posebno pozornost pri objavljanju informacij o otrocih, Slovenske novice tega ne spoštujejo. V prispevku z naslovom »Prvošolko Evo pokopal traktor«⁵⁶ je njeno ime razkrita že v naslovu, v besedilu pa so omenjena tudi imena ostalih udeležencev nesreče. Boštjan Celec, novinar Slovenskih novic, nam je v intervjuju, ki smo ga z njim naredili,⁵⁷ povedal, da v tem časniku običajno objavijo kratek zapis o prometni nesreči brez osebnih podatkov o udeležencih, vendar so »povsem nekaj drugačnega prometne nesreče, katerih razsežnosti so katastrofalne – denimo Poljanski klanec z osmimi smrtnimi žrtvami. V takšnih primerih se običajno močno poveča prodaja časopisa, ko objavimo podatke in zgodbe o žrtvah« (Celec 2007). Identitete umrlih so objavljene tudi v drugih številkah tega časnika:

A. A, E. N, 30. oktober 2006: 8

MOTORISTI UMIRAJO

⁵⁶ Biserka Karneža Cerjak (2006): Prvošolko Evo pokopal traktor. Slovenske novice, 2. 10.: 3.

⁵⁷ Z Boštjanom Celcom, novinarjem Slovenskih novic, smo 15. maja 2007 naredili kratek intervju prek elektronske pošte.

V soboto je kljub naporom zdravnikov v izolski bolnišnici umrl 49-letni Srečko Slapar /.../ sobotno popoldne pa je bilo usodno za 33-letnega mariborskega motorista Dejana Črničā.

Zanimivo je, da novinar v istem prispevku omenja še enajst udeležencev nesreč, od katerih je ena smrtna Źrtev, in za nobeno osebo ne zapiše niti začetnic, temveč le njihova leta. Iz tega lahko sklepamo, da novinar do podatkov ni prišel.

Smrtna Źrtev je identificirana tudi 17. oktobra 2006:

O. Bakal, 17. oktober 2006: 11

PADEL NA NJIVO, UMRL ČEZ DVA DNI

Devetindvajsetletni Silvester Kustoš iz Sakušaka v občini Juršinci je pri Vanči vasi med voŹnjo skozi blag ovinek proti Murski Soboti zaradi neprimerne hitrosti izgubil oblast nad vozilom /.../ Kustoš je padel iz avta in se hudo telesno poškodoval /.../ zdravniki so se bojevali za njegovo Źivljenje, a so bile poškodbe Źal prehude.

Tudi 27. oktobra 2006 (I. U., 2006: 9) smo v besedilu z naslovom »Štirideseti mrtev na dveh kolesih« zasledili razkritje osebnih podatkov umrlega v prometni nesreči: »V sredo pred polnočjo se je med Škofijami in Kopro m ubil motorist, 29-letni Aleš Bandelj«.

Drugih primerov eksplicitnega navajanja imena in priimka ni bilo. Pogoste so tudi objave samo Źrtvine starosti in kraja bivanja: »23-letni voznik golfa s področja Slovenskih konjic /.../ 26-letni voznik iz okolice Trebnjega /.../ ob 18-letnemu vozniku iz Ljubljane še devetnajstletniki iz Velenja;⁵⁸ »36-letnik iz Starega trga /.../ 19-letna Postojnčanka /.../ kjer je trčilo še vozilo 28-letnika iz območja Loškega Potoka«.⁵⁹ Tudi na ta naēin lahko sosedje ali tisti, ki osebo poznajo, ugotovijo, za koga gre, vendar identifikacija ni izrecna. Povzroēitelji nesreēe so včasih identificirani, drugič niso. Ko gre za vesti oz. krajše prispevke, so ponavadi objavljene zaēetnice imena in priimka.

⁵⁸ Pod prispevkom 'Izkraveli trije mladi ljudje', objavljenem 19. oktobra 2006, avtor ni podpisan.

⁵⁹ Pod prispevkom 'Silovito trēenje', objavljenem 16. oktobra 2006, avtor ni podpisan.

V daljših prispevkih pa so povzročitelji, prav tako kot žrtve in ostali udeleženci, identificirani s polnim imenom in priimkom:

Biserka Karneža Cerjak, 2. 10. 2006: 3

PRVOŠOLKO EVO POKOPAL TRAKTOR

*Traktor, ki se je prazen vračal na domačijo, poleg voznika **Miloša Glešičča**, so se na njem peljali šestletna **Eva**, njen triinpolletni bratec **Rok** in njuna mamica **Bruna Jejčič**, se je naenkrat začel prevračati /.../ Traktor je na vrhu klanca nenadoma zavrtelo in voznik ga ni mogel več obvladati.*

b) Navajanje virov in točnost informacij

Ko gre za večje prometne nesreče, novinarji običajno poleg policije kontaktirajo več različnih virov. Kot smo opazili v drugih časopisih, tudi v Slovenskih novicah vira posebej ne poudarjajo, če gre samo za policijsko poročilo oz. skope informacije o uri, poteku in posledicah nesreče. Če pa predstavnik **policije** pove še kaj dodatnega, na primer na samem kraju dogodka, je to tudi ustrezno navedeno: »kot nam je na kraju dogodka povedal Leopold Pogačar, inšpektor za promet pri PU Kranj, je po neuradnih podatkih štirinajst mladih potnikov, večina so dijaki, lažje ranjenih«. ⁶⁰ Pri zbiranju podatkov se je novinarka v istem prispevku obrnila na žrtvine **sosede**: »'otroci so se vsak dan podili po ulici, vsi so se poznali med seboj še iz vrtca. Danes je vse utihnilo, nihče se ne igra, vsa ulica se je izpraznila', s solzami v očeh pripoveduje sosed«; na **vaščane**: »'tu je bilo vse polno gasilcev in policistov, bilo je strašno, tako žalostno. Bil je ravno čas kosila, ko se je to zgodilo,' odkimava z glavo vaščan in pristavi, da ne pomni tako hude nesreče«; **sorodnike**: »vasica Vrtovče je povsem tiha, ob prihodu na domačijo Jejčič srečamo starejšo gospo, sorodnico umrle, ki o družinski tragediji ne zmore besed«. ⁶¹ Če **udeleženci nesreče** niso hudo poškodovani, novinarji pogosto prosijo tudi za njihovo izjavo: »Kar proti meni je drvel. Zdelo se mi je kot ogromna masa. Nato je ruknil v desno in treščil v vogal hiše ...«. ⁶² V istem prispevku je novinar citiral tudi voznika, ki je povzročil nesrečo: »'ja, zdaj je ta avtobus samo za na odpad',

⁶⁰ Mirko Kunšič (2006): Avtobus v hišo. Slovenske novice, 27. 10.: 9.

⁶¹ Biserka Karneža Cerjak (2006): Prvošolko Evo pokopal traktor. Slovenske novice, 2. 10.: 3.

⁶² Mirko Kunšič (2006): Avtobus v hišo. Slovenske novice, 27. 10.: 9.

je še dodal, ko je prometnim policistom izročal dokumente«; dogodke opisuje tudi lastnik hiše, v katero se je voznik zaletel: »Pomislil sem, da je razneslo plinsko jeklenko. Tako silovito je počilo,' pravi gospodar hiše Pr Novak, Pavel Zupan iz Smokuča«. Boštjan Celec nam je v intervjuju povedal tudi to, da imajo sorodniki žrtev velikokrat tudi sami željo povedati svojo zgodbo. »Pred časom je denimo v našo redakcijo prišlo več članov neke dužine s prošnjo, da objavimo njihovo zgodbo: umrl je starejši moški, njegovega brata pa je pred mrliško vežico zbil avtomobil do smrti. Zgodbo nam je pripovedoval njun še edini živi brat« (Celec 2007).

d) Fotografije

Etično spornih fotografij v analiziranem obdobju nismo zaznali. Samo enkrat (30. oktober 2006) je bilo objavljeno pokrito truplo.

Ob ostalih nesrečah smo zasledili fotografije s kraja nesreče, vendar so to ponavadi zmečkani in razbiti avtomobili. Fotografije kažejo tudi udeležence nesreče, ki niso bili ranjeni ali pa so dobili le lažje poškodbe (8. in 27. oktober 2006). V prispevku »*Prvošolko Evo pokopal traktor*« so nekatere fotografije, ki bi jih lahko šteli za osebne, vendar ne gre za žalujoče sorodnike ali truplo, temveč za hišo, v kateri je živela umrla deklica. Na eni fotografiji so tako vhodna vrata, na katerih so z barvicami zapisana imena vseh članov družine Jejčič. Pod njo pa stoji besedilo »Eva se ne bo več vrnila domov«. Druga fotografija kaže traktor, na katerem se je deklica peljala, ko se je prevrnil, tretja pa škarje za trgatve.

7.3.3 Sklep

Glede na to, da sta Delo in Slovenske novice (SN) različna časnika, se tudi njuno poročanje o prometnih nesrečah razlikuje. Delo nesrečam namenja zelo malo prostora. Večinoma so to krajše vesti s sliko. Redki so primeri razkrivanja identitete umrlih ali drugih udeležencev nesreče. V analiziranem obdobju se je to zgodilo le dvakrat. Večinoma so zamolčane tudi začetnice imena, kar je praksa tudi v SN. Identifikacija žrtev tako ostane pri letih in kraju bivanja. Očitna razlika med časnikoma je ta, da v Delu redko podrobno poročajo o nesreči (v analiziranem obdobju tega sploh nismo zasledili), medtem ko v SN, če gre za hujšo nesrečo, to počnejo in vpletene tudi identificirajo, tako žrtev nesreče kot tudi povzročitelja. To nam je potrdil tudi novinar SN Boštjan Celec (glej Priloga C).

Ne SN ne Delo posebej ne omenjata vira informacij, če je prispevek napisan na podlagi kratkega policijskega poročila. Če gre za dodatno pojasnilo ali pa zbiranje dodatnih podatkov, je vir ustrezno naveden. Delo ponavadi navaja le policijo, medtem ko novinarji SN v daljše prispevke vključujejo sosede, vaščane, udeležence nesreče, celo sorodnike ...

Oba časopisa objavljata fotografije s kraja nesreče. Večinoma so to razbiti avtomobili. Delo objavlja tudi fotografije krste, dele obutev (copati) in pokrita trupla. V analiziranem času je v Slovenskih novicah bila objavljena le ena fotografija pokritega trupla. So pa novinarji tega časopisa »trkali« na vrata družine umrle deklice, fotografirali hišo, v kateri je živela, ter vhodna vrata, na katerih piše njeno ime.

7. Analiza prispevka »ODŠLA JE LJUBEZEN MOJA« po Dayevem modelu

Glede na to, da je prispevek »Odšla je ljubezen moja«, objavljen 2. novembra 2006, etično najbolj vprašljiv od vseh analiziranih, smo se odločili, da ga analiziramo še bolj podrobno, in sicer po Dayevem modelu moralnega presojanja. Podoben prispevek o isti nesreči je bil objavljen tudi v Jutarnjem listu, s podobnimi fotografijami s kraja nesreče.

1. OPREDELITEV:

Dejstva dogodka:

7-letno deklico je povozilo vozilo rešilca, ko je na prehodu prečkala cesto. Takoj je umrla na kraju nesreče.

Dejstva objave:

Reportaža s kraja prometne nesreče je objavljena v Večernjem listu čez skoraj celo stran. Napoved za prispevek je bila objavljena tudi na naslovnici. Objavljeno je polno ime umrle deklice, barvne fotografije njene mame, babice in sestre v trenutku, ko so dojeli, da je deklica umrla, ter njenega očeta z njeno veliko, uokvirjeno fotografijo v rokah. Objavljene so tudi začetnice imena in priimka domnevnega povzročitelja nesreče, ki je vozil rešilca. Na eni fotografiji je objavljeno njeno pokrito truplo, zraven katerega je na cesti odprta šolska torba. Pod fotografijo piše, da pod črno rjuho leži »mali brezživljenjski center kaosa«. Novinar podrobno opisuje kraj dogodka, kričanje, slabost kolegice novinarke, komentarje prič (»nesreče na tem delu ceste se konstantno dogajajo«). Zapiše tudi tisto, kar je izvedel dan kasneje (»Stelina mati je doživela infarkt, voznik je v akutnem psihičnem stanju«).

Opredelitev etičnih problemov:

Ali javni interes opravičuje identifikacijo otroka, ki je smrtna žrtev nesreče? Ali je opravičljiva objava fotografij žalujočih? Ali javni interes opravičuje poseg v zasebnost družine v trenutkih močnih čustev? Ali so začetnici imena in priimka ter podatek o starosti domnevnega povzročitelja nesreče pomembni za javnost? Ali javni interes opravičuje javno navedbo zdravstvenega stanja matere in voznika?

2. ANALIZA

Vrednote:

Pravica do zasebnosti mladoletne osebe (ali sta razkritje njene identitete ter objava fotografije pomembni za zgodbo?). Pravica do zasebnosti družine v težkih trenutkih (ali so reakcije družine umrle deklice pomembne za obveščeno javnosti?). Pravica do zasebnosti domnevnega povzročitelja nesreče. Pravica javnosti do obveščeno o hudih prometnih nesrečah.

Tehtanje nasprotujočih načel in vrednot:

Oče je njeno fotografijo novinarjem pokazal sam. Tudi zapisani podatki, njeno ime in leta, prispevajo k doseganju empatije. Ljudje se tako z žrtvijo lažje identificirajo. S tem lahko novinar prispeva k večji previdnosti v prometu. Podobno je s fotografijami šokiranih sorodnikov, ki v nejeveri opazujejo kraj dogodka. Delujejo kot opozorilo k bolj previdni vožnji. Z bolečino posameznika ob izgubi pomembne osebe vzpostavljamo odgovornost za previdno obnašanje v prometu.

Voznik ni eksplicitno identificiran. Zapisani sta le začetnici njegovega imena in priimka. Če je identificirana žrtev, je dosledno temu identificiran tudi domnevni povzročitelj nesreče.

Vendar gre za mladoletno osebo. Kot 7-letna žrtev si zasluži najvišjo stopnjo zasebnosti. Oče je res sam pokazal njeno fotografijo, vendar ne smemo pozabiti, da obstaja možnost, da je to storil pod vplivom šoka.

Objava fotografij žalujočih svojcev ni sprejemljiva, ker gre za njihovo zasebno življenje v trenutkih izgube, za prikaz najglobljih človekovih čustev.

Objava začetnic imena in priimka ter podatka o starosti voznika rešilca je nesprejemljiva, kajti ti podatki njegovim znancem zadoščajo za polno identifikacijo.

Upoštevanje zunanjih dejavnikov:

Dogodek je posnet na javnem mestu, kar mu daje javni pomen.

Kodeks hrvaških novinarjev v 16. členu pravi: »Novinar mora ščititi človekovo intimo pred neupravičenim in senzacionalističnim odkrivanjem v javnosti /.../ objavljanje podatkov, ki posegajo v zasebnost, ne da bi oseba v to privolila, mora biti upravičeno z interesom javnosti /.../ posebna pozornost in odgovornost se zahteva pri poročanju o nesrečah, družinskih tragedijah, boleznih, otrocih in mladoletnikih.«

Pregled dolžnosti po različnih soudeležencev:

Javnosti smo dolžni dati vpogled v informacijo, da je zgodila nesreča takšnih razsežnosti.

Sorodniki so že tako ali tako prizadeti, z objavo fotografije pa časopis k temu še bolj pripomore.

Odgovorni moramo biti tudi do voznika, ki je nesrečo zakrivil. Objavljene so njegove začetnice in leta. Za ozki krog ljudi dovolj, da izvedo, za koga gre.

Pretresanje etičnih teorij:

Deontološki pristop:

Če identificiramo žrtev ali pa objavimo fotografijo umrle deklice in njenih žalujočih sorodnikov, bo to postalo splošno pravilo za vse take situacije. Isto velja za podatke o vozniku rešilca. Krivda mu ni dokazana, njegova identiteta pa je vseeno objavljenja, čeprav le z začetnicami imena in priimka. Kodeks hrvaških novinarjev nalaga previdnost pri poročanju o neregah in mladoletnikih. Objavi zato ne moremo pritrditi, kajti gre za kršenje pravila, kar bi postavilo presedan za takšno poročanje. Prav tako ne moremo pritrditi objavi zdravstvenega stanja matere in voznika. Ta sfera je strogo zasebna. Če bi to storili tokrat, bi po deontološki teoriji to bilo sprejemljivo vedno. Maksimalno, da je dovoljeno identificirati mladoletne žrtve in posegati v zasebnost žalujočih v trenutkih hude izgube, ne moremo sprejeti kot univerzalni način

novinarjevega sporočanja, saj bi to pomenilo poseg v dostojanstvo osebe, čemur deontološki pristop dosledno nasprotuje. Morebitne pozitivne posledice objave nas ne zanimajo, ker jih ne moremo predvideti. Deontološki pristop oz. Kantov kategorični imperativ tej objavi nasprotujeta.

Utilitaristična teorija:

Družina je utrpela hudo izgubo. Pravica do njihove zasebnosti je kršena (objava identitete, čustvenih stanj po nesreči, fotografij), vendar je širša javnost seznanjena z nesrečo; nesreče se na tem delu ceste večkrat dogajajo. Seznanjena pa je tudi s hudo bolečino družine, ki je posledica trenutka nepazljivosti v prometu. Kljub temu, da utilitaristična teorija daje prednost večjemu dobremu za večje število ljudi, ob tem zahteva ravnanje v skladu z načelom zmanjševanja škode, kar pomeni, da v posameznikovo zasebnost ni dovoljeno poseči bolj, kot je zaradi javnega interesa nujno potrebno. Ne vidimo dobrih posledic, ki bi upravičevale odločitev, da mora biti javnost tako podrobno obveščena o odzivih družine na nesrečo. Hude posledice nepredvidnosti v prometu bi lahko novinar javnosti predstavil tudi tako, da bi manj posegel v zasebnost družine.

Voznik je identificiran z začetnicami imena in priimka. S tem javnosti ni eksplicitno posredovana informacija o njegovi identiteti, na drugi strani pa je javnost seznanjena, da je znano, kdo je domnevni povzročitelj nesreče. Tej odločitvi bi z utilitarističnega vidika morda lahko pritrdili, čeprav bo voznik rešilnega avtomobila svojim bližnjim še vedno prepoznaven.

Aristotelova zlata sredina:

Prispevek ne upošteva načela zlate sredine, ker so objavljene fotografije cele družine (mati, oče, sestra, babica) in umrle deklice. Z polnim imenom in priimkom ni identificiran edino voznik rešilca, čeprav so objavljene njegove začetnice in starost. Dovolj podatkov za možno identifikacijo tistih, ki ga poznajo.

Pritrditi ne moremo tudi posegu v zasebnost v trenutkih močnih čustev, kajti gre za obdobje, ko je družina v velikem šoku. Fotografije šokirane družine niso relevantne za

informacijo o prometni nesreči, prav tako tudi ne navedba zdravstvenega stanja matere in voznika.

Po Aristotelu objavi prispevka ne moremo pritrditi, saj namesto iskanja srednje poti uporablja skrajni pristop. Javnemu interesu bi lahko zadostili tudi brez objave fotografij in identifikacij udeležencev.

Rawlsova tančica nevednosti:

Če gledamo z vidika družine umrle deklice, objavi ne moremo pritrditi. Gre za vdor v njihovo zasebnost v trenutkih hude duševne bolečine. Če bi se znašli na mestu te družine, gotovo ne bi želeli, da nas v takšnih trenutkih gleda javnost. Pri ravnanju po tančici nevednosti, ko ne poznamo svojega položaja v situaciji, zaščitimo najšibkejšega, kar je pravično. To je deklica oziroma njena družina.

Z zornega kota javnosti je pomembna objava celovite informacije o nesreči sami in ne o prizadetih udeležencev. Sporočilo informacije naj bi bilo, da se na tem delu ceste dogajajo hude nesreče s smrtnim izidom.

Čeprav voznik rešilca ni bil identificiran s celovitimi podatki, je novinar vseeno zapisal njegovi začetnici in starost. Tudi tu je bilo objavljeno preveč podatkov.

3. ODLOČITEV:

Javni interes ne opravičuje objave prispevka z identifikacijo umrle, njeno fotografijo in fotografijami članov njene ožje družine. Gre za vdor v zasebnost družine v težkih trenutkih izgube ter za kršitev pravice do dostojanstva umrle in žalujočih. Javnost bi bila o dogodku lahko obveščena tudi brez vseh teh podatkov in podrobnosti.

ZAKLJUČEK

Nemen te naloge je bil raziskati in ugotoviti, kako o prometnih nesrečah poročajo slovenki tiskani mediji in kako hrvaški. Obdobje analize je bilo en mesec, in sicer od 1. oktobra 2006 do 2. novembra 2006. Raziskovanja smo se lotili z kvalitativno metodo, za vzorec pa smo izbrali dva slovenska časnika, Delo in Slovenske novice, in dva hrvaška, Večernji list in Jutarnji list. Osredotočili smo se na vse prispevke v tem obdobju, ki so se nanašali na prometne nesreče, ne glede na žanr. Takšnih je bilo 131, največkrat pa se je pojavljal žanr kratke vesti.

O prometnih nesrečah redno poročajo vsi analizirani časopisi. Svoje prispevke praviloma objavljajo pod paginalnim naslovom 'Črna kronika', 'Kronika' ali 'Črni scenarij'. Razlike med časniki so očitne. Jutarnji list in Večernji list objavljata tako poročila in reportaže kot tudi kratke in razširjene vesti. Spremne fotografije niso redkost. Delo v svoji rubriki 'Na kratko', kjer je bilo tudi največ prispevkov, objavlja izključno kratke vesti. Nesrečam le redko namenijo več prostora, ko prispevek pospremi tudi s fotografijo. V Slovenskih novicah smo zasledili reportažo o nesreči, ki je bila objavljena čez celo stran (»Prvošolko Evo pokopal traktor«), kot tudi poročila, kratke in razširjene vesti s fotografijo ali brez nje. V reportažah so upovedovane tragedije ljudi, ki pred tem niso bili navajeni medijske pozornosti (»Odšla je ljubezen moja«). Novinarji nemalokrat vključujejo čustva in dramatičnost, dodajo fotografije udeležencev nesreče ter pišejo pretresljive naslove in podnapise pod fotografijo.

Najprej smo se lotili opredelitve temeljnih pojmov, tj. pravice do zasebnosti in pravice do obveščenosti. Mejo med njima je včasih zelo težko določiti, kajti vsak primer je treba obravnavati posebej. Nadaljevali smo z etičnimi kodeksi in ugotovili, da zgolj kodeks ni dovolj za etično ravnanje novinarja, čeprav daje določena merila za vzpostavljanje standardov. Tako kot pravi Merrill, »občutek za pravilno ravnanje ne prihaja spontano. Treba ga je razviti, razmišljati o njem, razsojati in globoko zanj skrbeti« (Merrill 1999: 2). Vendar tudi kodeksov, kot smo kasneje ugotovili v analizi, novinarji velikokrat ne upoštevajo (tako v hrvaškem kot v slovenskem dnevnem tisku). Osredotočili smo se na razkrivanje identitete udeležencev nesreče in njihovih

družin, na vdor v njihovo zasebnost, na navajanje virov in točnost informacij ter na objavljene fotografije tako s kraja nesreče kot tudi iz družinskega albuma.

V obeh analiziranih hrvaških časnikih je neidentifikacija umrlih v prometni nesreči zelo redka. To ugotovitev nam je v intervjuu potrdila tudi novinarka Večernjega lista Ivana Jakelič (2007), ki je pojasnila, da je praksa pri umrlih takšna, da se ime in priimek žrtve zmaraj objavita. Takšno prakso v Večernjem listu ohranjajo tudi pri poročanju o otrocih, ki so žrtve nesreče. Ponavadi je zapisano polno ime in priimek, pa tudi podatki o starosti osebe in kraju bivanja. Pri povzročiteljih nesreče je praksa nekoliko drugačna. Velikokrat so namreč objavljene začetnice imena in priimka, ali le oznake registrskih tablic in kraj bivanja, čeprav je tudi s temi informacijami možnost identifikacije lahko velika. Nekonsistentnost se pojavlja pri poročanju o preživelih udeležencih nesreče. V Večernjem listu imena in priimka v takem primeru praviloma ne objavijo (čeprav smo našli na izjemo), medtem ko se v Jutarnjem listu objava razlikuje od prispevka do prispevka in si zato upamo trditi, da novinar žrtvev identificira, kadar te podatke ima.

Že na tej točki lahko vidimo razliko med hrvaškima in slovenskima časnikoma. Delo nesrečam posveča zelo malo prostora. Čeprav se nesreče v tem časopisu številčno največkrat pojavljajo, so to večinoma kratke vesti, objavljene pod rubriko 'Na kratko'. V tem slovenskem časniku so žrtve zelo redko identificirane (v obdobju enega meseca je smrtna žrtev bila identificirana dvakrat), prav tako tudi povzročitelji nesreč. V analiziranem obdobju se prometnim nesrečam niso niti enkrat poglobljeno posvetili, zato tudi nismo našli imen in priimkov sorodnikov ali prijateljev udeležencev. V Slovenskih novicah pa je objava imena in priimka odvisna od žanra. Če gre za kratko ali razširjeno vest, je objavljena le starost, v daljših prispevkih (poročilih, reporažah) so zapisana vsa imena (so seveda tudi izjeme).

Vsi analizirani časniki kršijo etični kodeks. Tako hrvaški kot slovenski novinarski kodeks nalagata pazljivost pri poročanju o tragedijah in pravico vsakogar do zasebnega življenja. Večina žrtvev prometnih nesreč niso javne osebnosti in so se na očeh javnosti znašle le zaradi tragedije, ki jih je doletela.

Novinarjevi viri se v hrvaškem in slovenskem dnevnem tisku vidno ne razlikujejo. Vsi analizirani časniki se največkrat sklicujejo na policijo in njihova poročila. Noben časopis v vesteh ne navaja vira, ker je razvidno, da gre za povzeto policijsko poročilo. Delo razen policije in neuradnih podatkov ne navaja drugih virov, medtem ko se ostali trije časniki obračajo na sosede, zdravnike, priče s kraja nesreče, sorodnike, vaščane in dr. V hrvaških časnikih je navajanje takšnih virov veliko bolj pogosto kot v slovenskih. V skoraj vsakem daljšem prispevku je izjava enega od navedenih virov.

Tudi pri objavljanju fotografij so slovenski mediji nekoliko bolj zmerni kot hrvaški. V Delu smo našli fotografije, na katerih so krsta, krvavi avtomobil, osebne stvari žrtve, z rjuho pokrito truplo, kjer se jasno vidijo deli pokojnikovega telesa. Menimo, da je to nesprejemljivo, ker ge za vdor v dostojanstvo osebe, ki ga ima ta tudi po smrti, in za vdor v zasebnost sorodnikov, ki so takšno fotografijo morda videli v časopisu. V Slovenskih novicah je fotografija trupla žrtve prometne nesreče bila objavljena le enkrat, so pa objavili fotografije hiše, v kateri je umrla deklica živela (»Šestletno Evo pokopal traktor«). Fotografij objokanih prijateljev ali sorodnikov ne Delo ne Slovenske novice v analiziranem obdobju nista objavila. Pri hrvaških časnikih takšne fotografije niso redkost. Oba časnika skupaj sta v času analize objavila sedem fotografij pokritih trupel. Podnapisi, ki te fotografije spremljajo, so praviloma zelo čustveni. Pod fotografijo, na kateri oče sredi ceste s pokritega trupla dviguje rjuho, da bi prepoznal svojega sina, na primer piše: »Oče umrlega Roguljiča grenko zajokal«. Fotografij z mesta nesreče, z zmečkanimi avtomobili in osebnimi stvarmi pokojnika in podobno, je veliko. Objavljene so tudi fotografije iz družinskega albuma.

Etično najbolj sporen primer sta nedvomno prispevka o šestletni deklici, ki jo je povozilo vozilo rešilca. Objavila sta ga tako Jutarnji list kot tudi Večernji list, naslovi in fotografije so bile objavljene že na naslovnici. Reportažo s kraja nesreče, ki jo je objavil Večernji list, smo presojali po Dayevem modelu moralnega presojanja in s tem zavrnili objavo tega prispevka. Novinar, ki je bil na kraju dogodka in zapisoval vsako besedo, krik, nejevero, slabost in šok, ki so ga doživljali družina, novinarka na terenu in ostali prisotni, je po našem mnenju hudo vdrl v zasebnost prizadetih oseb. Novinarski kodeks ni bil spoštovan. Prispevek, ob katerem je objavljena obilica fotografij (oče z deključino fotografijo v rokah, babica, mati, sestra, sošolci, zbrani

okoli prizorišča), je napisan čustveno, najverjetneje z namenom pridobiti bralce. Človeški čut in osebna etika pri tem nista bila upoštevana.

Menimo, da bi se vsi časniki pri poročanju o tako občutljivi temi, kot so prometne nesreče, ne glede na usmeritev, morali držati temeljnih etičnih načel. Toda tržno usmerjeno novinarstvo, katerega primarni cilj ni informirati javnost, temveč prodati zgodbo, prevladuje na medijskem trgu. Kot pravi Krivic: »Medijska svoboda tiska je torej svoboda lastnikov medijev – nikakor ne svoboda (svoboščina, pravica) človeka kot bralca, kakor to zelo naivno – romantično (in povsem zgrešeno), še danes razumejo mnogi, drugače, povsem resni ljudje pri nas.« (Krivic 2000: 13)

LITERATURA:

- Baird, Robert M., William E. Loges in Stuart E. Rosenbaum, (1999): *The media and morality*. Amherst (N.Y.): Prometheus Books.
- Bell, Allan (1996): *The language of news media*. Oxford, (MA): Blackwell.
- Belsey, Andrew in Ruth Chadwick, (1999): Ethics as a vehicle for media quality. V Robert M. Baird, William E. Loges, Stuart E. Rosenbaum (ur.): *The media and morality*, 61–66. Amherst (N.Y.): Prometheus Books.
- Boyle, Karen (2005): *Media and violence: gendering the debates*. London, New Delhi: Thousand oaks.
- Burdach, Konrad (1988): Reporting on deaths: The Perspective Coverage of Accident News in German Tabloid. V *European journal of communication* 3(1), 81–89.
- Carey, James (1999): Journalist just leave: The ethics af an anomalous profession. V Robert M. Baird, William E. Loges, Stuart E. Rosenbaum (ur.): *The media and morality*, 51–60. Amherst (N.Y.): Prometheus Books.
- Christians, Clifford G., Mark Fackler, Kim B. Rotzoll , Kathy Brittain Mckee, (2001): *Media ethics: Cases and moral reasoning*. New York: Longman.
- Cvetko, Aleksej (1999): Varovanje zasebnosti v delovnih razmerjih. Ljubljana: *Gospodarski vestnik*.
- Day, Louis. A. (2006): *Ethics in media communications: cases and controversies*. Southbank (Australia), Belmont, (CA): Thomson Wadsworth, cop.
- Erjavec, Karmen (1999): *Novinarska kakovost*. Ljubljana: FDV
- *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, sprejeta in razglašena v Rimu 4. novembra 1950. Z zakonom o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je v Sloveniji začela veljati 28. junija 1994. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=108> (13. februar 2007).
- Fink, Conrad C. (1992). *Intraduction to professional newswriting: reporting for the modern media*. New York, London: Longman.
- Golob, Urša (2003): *Vdor v zasebnost v primeru tragedij in nesreč*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Goodwin, Gene in Ron F. Smith, (1994): *Groping for ethics in journalism*. Ames: Iowa state university press.
- Gordon, A. David, John Michael Kittross , John C. Merrill, Carol Reuss, (1999): *Controversies in media ethics*. New York: Longman.

- Halimi, Serge (2003): *Novi psi čuvaji*. Ljubljana: Mirovni inštitut, inštitut za sobobne družbene in politične študije.
- Humar, Vesna (2003): *Odnos do virov in selekcija informacij pri poročanju v izrednih okoliščinah. Primer: zemeljski plaz v Logu pod Mangartom*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Intervju z Ivano Jakelić, novinarko Večernjega lista. Ljubljana, 10. 5. 2007.
- Intervju z Boštjanom Celcem, novinarjem Slovenskih novic. Ljubljana, 15. 5. 2007.
- Kalin Golob, Monika (2002): Jezikovna stilistika in razžalitve v tiskanih medijih. V Tomo Korošec (ur.): *Razžalitve v tiskanih medijih*, 31–46. Ljubljana: FDV
- Keeble, Richard (1998): *The newspaper handbook*. London, New York: Routledge.
- Keeble, Richard (2001): *Ethics for journalist*. London, New York: Routledge.
- *Kodeks časti hrvaških novinarjev*, sprejet 23. novembra 2001 v Opatiji. Dostopno na http://www.poslovniforum.hr/zakoni/kodeks_novinara.asp (13. februar 2007).
- *Kodeks novinarjev Slovenije*, sprejet 10. oktobra 2002 v Izoli. Dostopno na <http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks.php> (13. februar 2007).
- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika Slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: ČZD Kmečki Glas.
- Korošec, Tomo (2002): Razčlemba razžalitev v tiskanih medijih (Jezikovna izhodišča). V Tomo Korošec (ur.): *Razžalitev v tiskanih medijih*, 3–30. Ljubljana: FDV.
- Košir, Manca (1995): Čas množičnih občil: omamiti oči, napolniti ušesa in zapreti usta. *Nova Revija* 158, 20–25.
- Krivic, Matevž (2000): *Svoboda tiska in pravica do posameznika: pravica do popravka in pravica do odgovora v slovenski zakonodaji*. Ljubljana: Open society institute – Slovenia.
- *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*, sprejet in razglašen leta 1966, veljati je začel 23. marca 1976. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=104#c68> (13. februar 2007).
- Merrill, John C. (1999): Needed: a more ethical press. V Robert M. Baird, William E. Loges, Stuart E. Rosenbaum (ur.): *The media and morality*, 61–66. Amherst (N.Y.): Prometheus Books.
- Movrin, Polona (2002): *Osumljenec, Obdolženec, Obsojenec – kdo je kaj?* Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Novinarsko častno razsodišče. Dostopno na <http://www.razsodisce.org/razsodisce>

[/arhiv.php?nid=79](#) (10. maj 2007).

- Pirc Musar, Nataša (2005): *Test javnega interesa*. Dostopno na: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/test_javnega_interea.pdf (23. april 2007).
- Polajner-Pavčnik, Ada (1994): Nekateri civilnopravni vidiki varstva pred posegi v človekovo zasebnost. *Podjetje in delo* 29(5–6), 605–610.
- Poler Kovačič, Melita (2000): Kriza novinarske etike kot kriza subjekta. *Vregov zbornik* 7, 65–72. Ljubljana: Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo, FDV.
- Poler Kovačič, Melita (2002): Razžalitve in dostojanstvo osebe. V Tomo Korošec (ur.): *Razžalitve v tiskanih medijih*, 89–105. Ljubljana: FDV.
- Poler Kovačič, Melita (2004): Kaj sploh lahko štejemo za novinarstvo? *Medijska preža* 20(20/21), 7–8.
- Poler Kovačič, Melita (2005): *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: FDV.
- Poler, Melita (1997): *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
- Puhar, Alenka (1992): Dober dan, Gnus. *Delo*, 25. 1.: 32.
- Rapuš, Mojca (2003): *Poročanje o prometnih nesrečah: primer Slovenske novice*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Rovšek, Jernej (2004): Nihalo se je od svobode izražanja obrnilo v prid varstvu zasebnosti. *Medijaka preža* 20(20/21), 8–9.
- Rovšek, Jernej (2005): *Zasebno in javno v medijih: pravna ureditev in praksa v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Splichal, Slavko (1994): Pomlad javnosti. *Javnost* 1(1/2), 7–21.
- Splichal, Slavko (1999): Ownership, regulation and socialisation: rethinking the principles of democratic media. *Javnost* 6(2), 5–24.
- *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine 217 A (III), 10. decembra 1948. Dostopno na: <http://unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm>. (13. februar 2007).
- Sontag, Susan (2003): *Regarding the pain of others*. New York: Ferrar, Straus and Giroux.
- Šinkovec, Janez (1995): Ustavna pravica: domnevna nedolžnost. *Pravna praksa* 14(10/11), 2–6.
- Šinkovec, Janez (1996): Zasebnost in sredstva javnega obveščanja. *Podjetje in Delo* 5/6, 903–909.
- Thaler, Petra (2005): *Medijska reprezentacija smrti*. Magistrsko delo, Ljubljana: FDV.

- *Ustava Republike Slovenije*, sprejeta in razglašena 23. decembra 1991. Dostopno na: <http://www.varuhrs.si/index.php?id=113#c79> (13. 2. 2007).
- *Ustava Republike Hrvaške*, sprejeta in razglašena 22. decembra 1990. Dostopno na: http://www.mn.hr/clanci/sluzbeno/2001/07_05.htm (24. 4. 2007).
- Usmeritev policije za delo na področju odnosov z javnostmi. Dostopno na <http://www.policija.si/portal/soj/usmeritve.php>
- Vidic, Jana (1996): *Moralne dileme sodobnega slovenskega novinarstva*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Vreg, France (1996): Sodobna dilema medijev: kje so meje med zasebnostjo in pravico do informiranja? *Teorija in praksa* 33(3), 408–423.
- Zanuttini, Nataša (2005): *Poseg v zasebnost: primer Severine Vučković*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV
- Zupanov, Josip (1995): Mass media and collective violence. *Javnost* 2(2), 77–84.
- Žurej, Jurij (2000): Objava fotografije kot kršitev osebnostne pravice. *Pravnik* 55 (6/8), 423–447.

PRILOGA A: prispevek »Odšla je ljubezen moja«.

Vir: Večernji list, 2. november 2006

PRILOGA B

Z Ivano Jakelić, novinarko Večernjega lista, ki dela v redakciji 'Črna kronika', smo 10. maja 2007 naredili kratek intervju prek elektronske pošte.

Kakšno prakso imate v Večernjem listu pri objavljanju identitete udeležencev prometnih nesreč? Ali je razlika, če poročate o osebi, ki je umrla v prometni nesreči, ali se je le poškodovala?

Ko govorimo o umrlih v prometni nesreči ali mrtvih nasploh (ubitih, umrlih v delovnih nesrečah ali eksplozijah in podobno), je neka ustaljena praksa, da objavljamo polna imena in priimke, starost osebe in mesto prebivanja. Takšne prakse se držimo tudi, ko gre za mladoletnike in otroke. Kar se pa tiče poškodovanih v nesrečah, je praksa takšna, da če ne gre za znane osebnosti, se objavljajo le začetnice imena in priimka ali pa polno ime in začetnica priimka ob starosti in mestu prebivanja.

Na kašen način pridete do podatka o identiteti umrlih?

Večinoma jih dobimo od policije ali sodnega izvedenca, v uradni ali pa neuradni verziji.

Kako daleč greste pri objavi fotografij? Pogosto so objavljene fotografije pokritega trupla, včasih so pod rjuho vidni tudi deli telesa, portreti žrtvinih sorodnikov. Je to del uredniške politike ali pa lastne novinarske presoje?

V hrvaških časopisih in medijih se dejansko objavljajo vse vrste fotografij, včasih celo grozljive, vendar se mi v Večernjem listu, konkrentno v 'Črni kroniki', trudimo kolikor lahko, da so te fotografije sprejemljive za javnost. Z drugimi besedami, trudimo se objavljati fotografije, na katerih se eksplicitno ne vidijo iznakažena telesa, ker imamo stališče, da se mora spoštovati dostojanstvo osebe. Če se pa pogovarjamo z družino žrtve, ponavadi zahtevamo tudi njihove portrete, predvsem, če gre za mlajše osebe. V rubriki, v kateri jaz delam, urednik upošteva novinarjevo mnenje. Ko je tudi

sam v dilemi glede objave določene fotografije, preden se za njo odloči, za mnenje vpraša tudi svoje novinarje.

Kdo so vaši najpogostejši viri informacij?

En del virov se nanaša na uradna policijska in sodna poročila, ker ima večina policijskih uprav v državi vsakodnevne tiskovne konference za novinarje, na katerih redno poročajo o dogodkih, ki so pomembni za varnost državljanov. V zadnjem času tudi sodišča dobivajo uslužbence za odnose z javnostmi, tako da je tudi s te strani prihod do informacije nekoliko lažji.

Ali informacije o žrtvi in poteku nesreče poiščete tudi pri sorodnikih in prijateljih umrlega?

Če se s pričami nesreče in sorodniki pogovarjamo, te zgodbe tudi objavimo, vendar pazimo, da s tem nobenega in na noben način ne užalimo.

Ali vam je Kodeks časti hrvaških novinarjev smernica pri poročanju, oziroma ali se ga držite?

Na Hrvaškem obstaja Kodeks časti, vendar ima etični kodeks tudi redakcija Večernjega lista. Večina novinarjev se trudi delati v skladu z etiko, vendar včasih stvari izpadejo drugače in se na primer objavijo imena žrtev kazenskih prestopnikov ali otrok, čeprav se ne bi smela.

Ali vam je kot novinarki 'Črne kronike' težko ohraniti neko osebno etiko? Se dogaja, da novinarji po določenem času postanete indiferentni do tuje tragedije?

Kar se tiče dolgoletnega dela v 'Črni kroniki', mislim, da ima vsak med nami neke bariere, s pomočjo katerih vse te črne in hude stvari pušča za sabo. Dejstvo je, da se z leti otopi, ker se na vse začne gledati kot na službo, vendar so včasih situacije, ki te vržejo iz tira. Mislim, da novinarji 'Črne kronike', generalno gledano, niso neobčutljivi na tujo bolečino in tragedijo. Z leti postanejo celo še bolj občutljivi.

PRILOGA C

Z novinarjem Slovenskih novic Boštjanom Celcem smo za potrebe diplomske naloge 15. maja 2007 naredili kratek intervju prek elektronske pošte.

Kako v Slovenskih novicah poročate o prometnih nesrečah? Obstaja mogoče kakšno nepisano pravilo, ki se ga držite?

Ker imamo v našem časopisu veliko prostora za dogodke iz črne kronike, seveda ne moremo mimo prometnih nesreč. A se naša poročila v glavnem ne razlikujejo od poročanja drugih tiskanih medijev.

Ko poročate o udeležencih prometnih nesreč, ali navajate polno ime in priimek osebe ali le začetnice?

Smrtnih nesreč je na naših cestah preveč, da bi se s tako majhnim novinarskim kadrom, kot je naš, podrobneje posvetili vsaki. Običajno objavimo le fotografijo s prizorišča nesreče (razbitine) in kratek zapis o dogodku brez osebnih podatkov o udeležencih. Povsem nekaj drugačnega so prometne nesreče, katerih razsežnosti so katastrofalne – denimo Poljanski klanec z osmimi smrtnimi žrtvami. V takih primerih se običajno močno poveča prodaja časopisa, ko objavimo podatke in zgodbe o žrtvah.

Katere vire informacij poiščete v tem primeru?

Če se dogodek zgodi na območju, kje imamo dopisnika, se ta včasih potrudi, da pri svojcih izbrska vsaj osnovne podatke o smrtni žrtvi. Seveda ob najhujših tagedijah javnost zanimajo tudi podatki o domnevnih povzročiteljih nesreče, a tudi v tem primeru poiščemo povzročitelja ali njegove najožje svojce. V pravilu 'ta stran' ni zainteresirana za medijsko pozornost, zato za podrobnejše podatke o osumljencu izvemo šele na sodnem procesu, ki je skoraj vselej odprt za javnost. Za podrobnejše podatke o sami nesreči poiščemo tudi pomoč svojih virov na policiji, saj so uradni podatki zaradi toge zakonodaje o varovanju osebnih podatkov zelo skopi ter običajno več prikrijejo kot razkrijejo.

Ali se pri zbiranju virov, v mislih imam predvsem iskanje žrtvinih sorodnikov, in samem poročanju o prometnih nesrečah, držite novinarskega kodeksa?

Ob tem upoštevamo vsa etična pravila. Nikoli ne iščemo informacije in fotografije o žrtvah drugje, kot pri najožjih sorodnikih žrtev.

Kakšen je odziv bralcev na tako tragične zgodbe in na tako 'poglobljen način' poročanja o nesrečah?

Takšne tragične zgodbe pri bralcih naletijo na precejšnji odziv. Negativnih izkušenj nimamo. Tudi težav pri navezovanju stikov s svojci žrtev ponavadi nimamo. Zgodilo se je že, da so nas sami poklicali in prosili za pomoč pri iskanju podrobnosti o nesreči ali si le zaželeli objave svoje izkušnje. Pred časom je denimo prišlo v našo redakcijo več članov neke družine s prošnjo, da objavimo njihovo zgodbo: umrl je starejši moški, njegovega brata pa je pred mrliško vežico zbil avtomobil do smrti. Zgodbo nam je pripovedoval njun še edini živi brat.

Kako daleč greste pri objavi fotografij? Ali eksplicitno kažete trupla?

Fotografije so 'običajne', nikoli ne objavljamo fotografij žrtev po nesreči (nepokrita trupla v zmečkanem avtomobilu), čeprav imamo tak fotomaterial precejkrat na voljo.